

Satım Sözleşmelerinde Alıcının Asli Edim Yükümlülüklerinin Milletlerarası Viyana Satım Antlaşması ile Türk Borçlar Kanunu'na Göre Karşılaştırılması

Yasin ALTAY*

Makale Geliş Tarihi: 13.12.2022

Makale Kabul Tarihi: 04.01.2023

Öz

Uluslararası mal satımına ilişkin sözleşmeler, sözleşmenin tarafları olan alıcı ve satıcı açısından çeşitli haklar ve yükümlülükler doğurur. Uluslararası nitelik taşıyan satım sözleşmelerine dair devletlerin iç hukuk kurallarının birbirleriyle uyumlu olmaması, çeşitli sorunların doğumuna neden olmaktadır. Söz konusu sorunları gidermek amacıyla uluslararası alanda ortak bir hukuksal zemin oluşturma çabaları sonucu "Uluslararası Mal Satım Sözleşmeleri Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması" ortaya çıkmıştır. Günümüzde 95 ülkenin taraf olduğu Antlaşma, Türkiye'de 1 Ağustos 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Dört kısımdan ve 101 maddeden oluşan Viyana Satım Antlaşması'nın, üçüncü kısmı esas olarak alıcı ve satıcının haklarını ve yükümlülüklerini, bununla birlikte sözleşmeye aykırı tutumlarıyla ilgili düzenlemeleri içermektedir. Viyana Satım Antlaşması'nın 53. maddesi alıcıya ait yükümlülükleri ana hatlarıyla ifade etmiş ve alıcıya "semeni (bedeli) ödemek" ve "malları teslim almak" şeklinde iki temel yükümlülük yüklemiştir. Türk Borçlar Kanunu'nun 232. maddesi de buna benzer şekilde alıcıya satılanın "bedelini ödeme" ve "satılanı devralma" şeklinde iki asli edim yükümlülüğü yüklemiştir. Bu çalışma, uluslararası bir satım sözleşmesinde, alıcının asli edim yükümlülükleri özelinde, Viyana Satım Antlaşması hükümleri ile TBK hükümlerinin karşılaştırılmasına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Alıcı, asli edim yükümlülükleri, CISG, karşılaştırma, satım sözleşmeleri, TBK, Türk borçlar kanunu, uluslararası Viyana satım antlaşması

Comparison of Buyer's Primary Obligations in Sale Contracts According to International Vienna Sale Convention and Turkish Code of Obligations

Abstract

According to their self-characteristics, contracts for the international sale of goods bring and raise some rights and obligations to the parties, which are dubbed as buyers and sellers. For the contracts that are conducted internationally, the contradictions and non-contractual provisions that stem from the parties' national legislation lead to several problems. In order to solve such problems, the "United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods" is prepared to establish a legal basis for the contracts. Today, the Convention, which 95 states are party as of today, was ratified on 1 August 2011 by Turkey. The Vienna Sales Convention is comprised of four sections and 101 articles, which mainly regulate the rights and obligations of the buyer and seller parties and the breach of the contract. In article 53 of the Convention, the buyer's obligations are outlined, and it is stated that the buyer must "pay the price" for the goods and "take delivery of them" as required by the contract and by the Convention. Similarly, the Turkish Code of Obligations art.232 imposes two primary obligations on the buyer as "paying the price" and "taking over the sold". This study addresses primary obligations and attitudes regarding the buyer's breach of contract and the seller's remedies under the articles of "Vienna Sales Convention" by comparing related articles of the "Turkish Code of Obligations".

Keywords: Buyer, CISG, comparison, international Vienna sale convention, primary obligations, sale conventions, TBK, Turkish code of obligations

I. Giriş

Uluslararası ticaretin en yaygın olarak gerçekleştiği alan şüphesiz satım sözleşmeleridir. Kısaca parasal bir edimin karşılığında bir malın temini olarak tanımlanabilecek satım sözleşmesinin, kurulmasından sonuçlanmasına kadar her aşamasında sorumlu olunan birbirinden farklı yükümlülükler mevcuttur. Bu davranış kurallarını belirleyen hukuk kuralları ise her ülkenin kendine özgü sistemiyle düzenlenmiştir.

* Bayburt Üniversitesi, Adalet Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, yasinaltay@bayburt.edu.tr ORCID: 0000-0003-0679-3665

** Bu çalışma 2019 yılında Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilerek yayımlanan "Uluslararası mal satımına ilişkin Viyana Sözleşmesi ve Türk Borçlar Kanunu ışığında satım sözleşmelerinde alıcının yükümlülükleri" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Uluslararası satım sözleşmelerinde, her ülkenin diğerlerinden farklı hukuk kuralları olması, taraflar arasında güvensizliğe ve sözleşmenin âkıbeti bakımından belirsizliğe yol açmakta; çıkacak muhtemel uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması konusunda, hangi ülkenin hukuk kurallarının esas alınacağı tartışmasına neden olmaktadır. Tarafların temel ve diğer yükümlülüklerinin neler olduğu (örneğin, ödeme ve teslim yerinin neresi olacağı, ödeme ve teslim zamanının ne zaman olacağı, sözleşmenin ihlali hâlinde bu ihlâl sonuçları ve ihlâl maruz kalan tarafın ne tür haklarının olduğu gibi) konularındaki birçok sorunun yeknesak hukuk kurallarıyla çözüme kavuşturulması bir gerekliliktir.

Uluslararası satım hukukunda sözü edilen güvensizlik ve belirsizlik ortamını ortadan kaldırmak amacıyla Özel Hukukun Birleştirilmesi Hakkında Uluslararası Enstitü (UNIDROIT) ve Uluslararası Ticaret Hakkında Birleşmiş Milletler Komisyonu (UNCITRAL) tarafından uzun yıllar süren çalışmalar sonucunda 11 Nisan 1980’de, Viyana kentinde, 62 ülkenin katılımıyla düzenlenen Birleşmiş Milletler konferansında, uluslararası taşınır mal satımlarına ilişkin yeknesak kuralları düzenleyen “*Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması*¹” (*United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods-CISG*), katılımcı 42 ülke tarafından kabul edilmiştir². Günümüz itibarıyla bu Antlaşma’ya (Viyana Satım Antlaşması³) taraf olan 95 ülke bulunmaktadır⁴. Bu yönüyle Antlaşma, uygulama alanına dâhil olan sözleşmeler bakımından bir anlamda “*Uluslararası Borçlar Kanunu*” niteliğindedir⁵.

Türkiye Cumhuriyeti, 02.04.2009 tarihli ve 5870 sayılı Kanun ile Viyana Satım Antlaşması’na katılmayı kabul etmiştir. Ardından, 2010/247 sayılı ve 11.03.2010 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile katılma belgesinin sunulmasına karar verilmiştir. Bu karar üzerine 7 Temmuz 2010’da katılma belgesi sunulmuş ve ülkemiz taraf ülke hâline gelmiştir. Viyana Satım Antlaşması, Türkiye’de, 1 Ağustos 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁶.

Viyana Satım Antlaşması’nın Türkiye’de yürürlüğe girdiği 1 Ağustos 2011’den itibaren Antlaşma hükümleri, artık bir yabancı hukuk olarak değil, kendi yasamız olarak uygulanır⁷; zira Anayasa’nın 90. maddesine göre, “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.*” Ayrıca Viyana Satım Antlaşması hükümleri, gereken durumlarda, Türk hâkimi tarafından iç satımlarda karşılaşılabilecek sorunlara da çözüm getirebilir⁸.

II. Viyana Satım Antlaşması

A. Genel Olarak

Birleşmiş Milletlerin himayesinde Viyana’da, 11 Nisan 1980’de toplanan diplomatik konferansta bazı üye ülkeler, Uluslararası Mal Satım Sözleşmeleri Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması’nı kabul etmişlerdir⁹.

¹ İngilizce orijinal metni ile Türkçe çevirisinin karşılaştırmalı hali için bkz. <https://cisg.bilgi.edu.tr/en/sayfa/cisg-text/> E.T. 01.12.2022.

² Temel, Erhan, “Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşmasına Göre Ayıp”. Viyana Satım Sözleşmesi Hukuku ve Tüketici Hukuku-Erhan Temel (Ed.), Ankara 2015, s. 53.

³ Bundan sonra Viyana Satım Antlaşması olarak ifade edilecektir.

⁴ Viyana Satım Antlaşması’na 01.12.2022 tarihi itibarıyla taraf olan devletlerin listesi için bkz. https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods/cisg/status E.T. 01.12.2022.

⁵ Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman Fıganmeşe, İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2016, s. 299.

⁶ Antlaşma’nın 99(2) maddesi gereğince, katılma belgesinin sunulduğu tarihten itibaren on iki ayın tamamlanmasını izleyen ayın ilk gününde yürürlüğe girmektedir. Erdem, Ercüment, Milletlerarası Ticaret Hukuku, İstanbul 2017, s. 149. (Kısaltma: Milletlerarası Ticaret)

⁷ Öz, Turgut, Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) ile Türk Borçlar Kanunu’nun İlgili Hükümlerinin Kısa Karşılaştırılması, İstanbul 2016, s. 1.

⁸ Erdem, Ercüment, “Viyana Satım Antlaşması’na Göre Alıcı ve Satıcının Borçlarının İhlâlinin Sonuçları ve Türk hukuku ile Karşılaştırılması”, GUHFD., (1), 2013, s. 283 (Kısaltma: Türk hukuku ile Karşılaştırılması); Serozan, Rona, “CISG ve TBK’na Göre Alıcının Dönme Hakkının Sınırları”, İÜHF.M., 70(2), 2012, s. 208. (Kısaltma: Sınırları)

⁹ Toker, A. Gümrah, 11 Nisan 1980 tarihli Uluslararası Taşınır Mal Satımına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin (Viyana Sözleşmesi) Uygulama Alanı, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2004, s. 10.

Konferansa katılan ülkeler, karşılıklı çıkar ve eşitlik ilkesinin, devletler arasında bulunan dostane ilişkilerin gelişmesi noktasında; dikkate değer bir faktör olduğunu ve milletlerarası mal satımıyla ilgili farklı ekonomik, toplumsal ve hukuksal sistemlere uyum gösterecek örnek kuralların kabul edilmesinin uluslararası ticaretin gelişmesinde ve mevcut hukuksal güçlüklerin aşılmasında yararlı olacağını ifade etmişlerdir¹⁰.

Uluslararası mal satımlarına uygulanması mümkün hukuk kurallarının tek tip hale getirilmesiyle ilgili yıllar boyu devam eden zorlu çalışmalar, Viyana Satım Antlaşması'nın kabul edilmesiyle sonuçlanmış ve süreç içinde taraf ülkelerin sayısının çoğalmasıyla Antlaşma'nın önemi artmıştır¹¹. Bu Antlaşma 1 Ocak 1988 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Antlaşma'ya taraf olan milletler bakımından taşınır mal satımlarında dürüstlük, karşılıklı çıkar ve ortak bir anlayışın yerleşmesi bağlamında dayanak teşkil etmiştir¹².

Viyana Satım Antlaşması'nı günümüz itibariyle, aralarında Türkiye'nin de olduğu, 95 ülke kabul etmiştir. Viyana Satım Antlaşması'nın, taraf iradelerine bir istisna dışında (md.12) sınırsız bir özgürlük tanımış olması, malların mülkiyeti ile ilgili önemli bir konuyu düzenlememiş olması, yoruma açık subjektif birçok kavrama (makul olma, anlaşılır olma, mümkün olan en kısa süre vb.) tanımlama yapmaksızın yer vermesi, son olarak taraf devletlere geniş bir şekilde çekince koyma yetkisi tanınması gibi özellikleri ve sözleşme taraflarının genellikle, uyuşmazlık hâlinde uygulanacak maddi kuralların hangi ülke hukukuna ait olacağını açıkça düzenledikleri düşünüldüğünde, uluslararası satım hukukunda yeknesak bir uygulama getirmeyi tam olarak başardığı söylenemez. Elbette bu özelliklerinin Antlaşma'nın geçerlilik coğrafyasını büyüttüğünü ve ömrünü uzattığını da belirtmek gerekir. Aralarında Rusya, ABD, Çin, Almanya ve Fransa gibi uluslararası ticarete (ithalat ve ihracatta) büyük etkiye sahip olan devletlerin de bulunduğu, günümüz itibariyle 95 taraf devletin olması¹³ ve bu taraf devletlerin maddi hukuk kurallarını büyük ölçüde etkilemiş olması¹⁴, dünya genelinde uygulanan en yaygın iki farklı hukuk sistemi olan "*civil law (kara Avrupası hukuk sistemi)*" ve "*common law (Anglo-Amerikan hukuk sistemi)*" sistemlerinin taşınır satımlarına ilişkin düzenlemelerini birleştirmeyi başarmış olması, son olarak yalnızca alıcı ve satıcının yükümlülüklerini düzenlemekle yetinmeyerek, bu yükümlülüklerin ihlâli hâlinde ihlâle maruz kalan tarafın sahip olduğu hakları da düzenleyerek, taraflar için bir koruma alanı oluşturmuş olması birlikte düşünüldüğünde, uluslararası ticarete dair hukuk kurallarının yeknesaklaştırılması çalışmalarının en önemli parçası olduğu da açıktır.

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK)'nin gerekçesinde Viyana Satım Antlaşması'na yer verilmiştir. Ancak TBK'nın satış sözleşmesine ilişkin hükümleri incelendiğinde, sadece yarar ve hasarın geçişi bakımından Viyana Satım Antlaşması'ndan yararlanıldığı, diğer konular bakımından ise kaynak Kanun olan İsviçre Borçlar Kanunu ve Yüksek Yargı içtihatlarından yararlanıldığı anlaşılmaktadır¹⁵. Viyana Satım Antlaşması ile TBK arasında bariz farklılık ise ifa engellerinde ortaya çıkmaktadır. Antlaşma, İsviçre-Türk borçlar hukuku sisteminden farklı olarak, tek tek ifa engelleri ve bunların yaptırımını ayrı ayrı düzenlemek yerine, daha genel ve merkezi bir kavram olan "*sözleşmeye aykırılık*" kavramını benimsemekte ve prensip olarak aykırılığın türünden bağımsız bir yaptırım sistemi getirmektedir¹⁶. Kara Avrupası Hukuk Sisteminden farklı olan bu durumun temelinde "*common law*" hukuk sisteminin etkisi yatmaktadır¹⁷.

¹⁰ Bu paragraf Sözleşme'nin dibacesinden alınmıştır. Bknz. Erdem, Ercüment, "Satıcının Malları ve Belgeleri Teslim Borcu", Milletlerarası Satım Hukuku-Yeşim M. Atamer (Ed.), İstanbul 2008, s. 106. (Kısaltma: Teslim Borcu)

¹¹ Tiryakioğlu, Bilgin, "11 Nisan 1980 tarihli Milletlerarası Mal Satımlarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukuk Kuralları ile İlişkisi", AÜHFD., 41(1), 1990, s. 192.

¹² Akipek Öcal, Şebnem, "Türk Hukuku Açısından Viyana Satım Sözleşmesi". Viyana Satım Sözleşmesi Hukuku ve Tüketici Hukuku-Erhan Temel (Ed.), Ankara 2015, s. 94.

¹³ Bknz. <https://cisg-online.org/home> E.T. 01.12.2022.

¹⁴ Alman Medeni Kanunundaki satım sözleşmelerine ilişkin yapılan yeni düzenlemede önemli ölçüde Viyana Satım Antlaşması hükümlerinden yararlanıldığına dair bknz. Zeytin, Zafer, Milletlerarası Mal Satım Sözleşmeleri (CISG) Hukuku, Ankara 2019, s. 30.

¹⁵ Akipek Öcal, s. 101.

¹⁶ Temel, s. 57.

¹⁷ MilSatHuk/Atamer, s. 221-222 (aktaran: Temel, s. 57).

B. Viyana Satım Antlaşması'na Hâkim Olan İlkeler

Viyana Satım Antlaşması'na hâkim olan ilkelerden de bahsetmek gerekir. Antlaşma'da bu ilkeler açıkça sayılmamış, ancak doktrinde, Antlaşma'nın bazı düzenlemelerinden yola çıkılarak bu ilkeler tespit edilmiştir. İlk başta bahsedilmesi gereken ilke, otonom yorum ilkesidir. Otonom yorum ilkesi uyarınca Antlaşma hükümleri, Antlaşma'nın milletlerarası niteliği dikkate alınarak ve yeknesak uygulanmasının teşviki gözetilerek yorumlanmalıdır¹⁸. Ancak bu şekilde uluslararası hukukun yeknesaklaştırılması amacı gerçekleştirilebilir. Diğer ilkelere bakılacak olursa, bir satım sözleşmesinde taraf iradelerinin yorumunda güven teorisine dayalı yorum şekli benimsenmiş, taraf iradelerine son derece üstünlük tanınmış (taraf iradelerinin serbestisi ilkesi), taraflar arasında düzenlenen satım sözleşmelerinin mümkün olduğu ölçüde ayakta tutulması amaçlanmış, taraflar arasındaki uyuşmazlıklara çözüm getirirken, gerek tarafların kendi aralarında süre gelen ticari alışkanlıklarına (sübjektif ticari teamüller), gerekse de aynı alanda ve dünya genelinde uygulanan uluslararası ticari teamüllere (objektif ticari teamüller), son derece önem verilmiş, son olarak taraflar arasındaki sözleşmeyle ilgili tüm uyuşmazlıklara uygulanması gereken ve diğer ilkelere temel teşkil eden dürüstlük ilkesine yer verilmiştir.

Bu ilkelerle aslında dünya genelinde uygulanan hukuk kurallarının, mahkeme içtihatlarının, sosyal ve kültürel alışkanlıkların farklılıkları göz önünde bulundurularak, Viyana Satım Antlaşması'nın uygulanabilirliği mümkün olduğu ölçüde artırılmak istenmiştir.

C. Viyana Satım Antlaşması'nın Uygulama Alanı

Viyana Satım Antlaşmasının uygulama alanından da bahsetmek gerekir. Antlaşma'da uygulama alanını yer, konu ve zaman bakımından düzenleyen hükümlere yer verilmiştir¹⁹.

Viyana Satım Antlaşması'nın uygulama alanını, Türk hâkiminin önüne farazi olarak gelmiş olan, çanta alım-satımına ilişkin uluslararası bir satım sözleşmesinde, alıcının²⁰ bir Türk şirketi (veya vatandaşı) olduğu bir örnek üzerinden bütün ihtimalleri göz önünde bulundurarak açıklayacak olursak:

i. Her şeyden önce satıcının işyeri (tarafların birden çok işyeri varsa sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde olan işyeri esas alınmak üzere) Türkiye dışında başka bir devlette olmalıdır. Satıcının Türk veya yabancı uyruklu olması ya da tacir olup olmaması ise önemli değildir.

ii. Taraflar arasındaki sözleşmenin en geç kurulduğu tarihte taraf işyerlerinin ayrı devlette olduğu objektif olarak anlaşılır olmalı ya da objektif olarak anlaşılır olmasa bile taraflar, en geç sözleşme kurulurken bu hususu biliyor olmalıdır.

iii. Taraflar arasındaki sözleşme eğer Viyana Satım Antlaşması'nın Türkiye'de yürürlüğe girdiği 1 Ağustos 2011 tarihinde ve sonrasında düzenlenmişse; satıcının işyerinin bulunduğu devletin de taraflar arasındaki sözleşme Antlaşma'nın III. kısmına ilişkin bir sözleşme ise *en geç satım sözleşmesinin kurulduğu tarih* Antlaşma'nın II. kısmına ilişkin bir sözleşme ise *en geç önerinin yapıldığı tarih itibarıyla*; Antlaşma'ya taraf olması gerekir. Eğer taraflar arasındaki sözleşme Viyana Satım Antlaşması'nın tüm dünyada uygulanmaya başlandığı 1 Ocak 1988 tarihi ile Türkiye'de yürürlüğe girdiği 1 Ağustos 2011 tarihleri arasında

¹⁸ Temel, s. 63

¹⁹ Antlaşma md.1'de, yer bakımından uygulama alanı düzenlenmiştir. Antlaşma md.2'de, konu bakımından uygulama alanına ilişkin olarak, hangi satım sözleşmelerini kapsadığı; hangi satım sözleşmelerini ise kapsamadığı düzenlenmiştir. Antlaşma md.3'te, yine konu bakımından uygulama alanına ilişkin olarak, satım sözleşmesi ile benzer özellikleri olmasına rağmen, bazı unsurları bakımından satım sözleşmesinden ayrılan sözleşmeler (iş sözleşmesi ve eser sözleşmesi) kapsam dışında bırakılmıştır. Yani md.1 ile Antlaşma'nın uluslararası özel hukuk ve usul hukuku bakımından uygulama alanı; md.2 ve md.3 ile maddi uygulama alanı yani satım hukukuna ilişkin uygulama alanı düzenlenmiştir. Antlaşma md.100'de ise zaman bakımından uygulama alanı düzenlenmiştir.

²⁰ Çalışmanın konusu alıcının yükümlülükleri olduğu için örnek, alıcı yönünden açıklanmıştır.

düzenlenmişse, forum ülkesinin kanunlar ihtilafı kuralları belirleyici olacağından, (forum ülkesi Türkiye ise) MÖHUK md.24/4 gereğince tespit edilecek ülke hukukunun o tarihte bir taraf devlet hukuku olması gerekir.

iv. Tarafların aralarında anlaşarak başka bir devletin hukukunu seçmeleri hâlinde bu devletin Viyana Satım Antlaşması md.1(1)(b)'ye çekince koymamış bir taraf devlet olması ya da taraf olmayan devletin (İngiltere gibi²¹) hukuku seçilmişse, bu devletin kanunlar ihtilafı kurallarının md.1(1)(b)'ye çekince koymamış bir taraf devlet hukukunu uygulaması gerekir (MÖHUK md.24(1) gereği uygulama).

v. Yukarıda yer alan bütün ihtimallerin olumsuz olması durumunda, tarafların Viyana Satım Antlaşması hükümlerinin uygulanacağını aralarında düzenledikleri sözleşmeye bir klozla eklemeleri (intercoraption) gerekir. Bu durumda Antlaşma hükümleri, taraflar arasındaki sözleşmenin bir parçası hâline geldiğinden, yani seçilmiş bir hukuk olarak kabul edilmeyeceğinden, MÖHUK md.24(4)'e göre tespit edilecek ülkenin satım hukukunun emredici hükümlerine aykırı olmadığı ölçüde uygulanabilir.

Satım sözleşmesinin konusu çanta; açık artırma, cebri icra veya diğer kanun gereği yapılan bir satımdan alınmış veya kişisel, ailevi ihtiyaç ya da ev ihtiyacı için alınmış olmamalıdır. Ancak Türk vatandaşı örneğin, bir avukatsa ve bu çantaları mesleğinde kullanmak için alıyor ise yine Viyana Satım Antlaşması hükümleri uygulanır. Bu çantalar kişisel, ailevi ya da ev ihtiyacı için alınmışsa; satıcının bu durumu, en geç sözleşmenin kurulduğu anda bilmiyor olması veya gerekli dikkat ve özeni gösterseydi bilebilecek durumda olmaması gerekir.

vi. Türk şirketinin (veya vatandaşının) çanta malzemelerinin esaslı bir bölümünü karşılamaması ya da alacağı çantaların özelliklerini belirleyen talimatlarının, satıcının malı standart olarak temin etmesine engel olacak şekilde baskın olmaması gerekir.

vii. Son olarak taraflar, aralarında düzenledikleri sözleşmede, Viyana Satım Antlaşması'nın uygulanmasına yönelik olumsuz bir irade ortaya koymamış olmalıdır. Örneğin, aralarında düzenledikleri sözleşmeye; *“uyuşmazlık hâlinde Viyana Satım Antlaşması hükümleri değil, Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır”* şeklinde bir kloz eklememiş olmalıdırlar.

III. Satım Sözleşmelerine Genel Bakış

Satım sözleşmesinin tanımlanması, Viyana Satım Antlaşması bakımından da son derece önemlidir; zira Viyana Satım Antlaşması, adından da anlaşılacağı üzere yalnızca satım sözleşmelerine ilişkin olarak düzenlenmiş olan uluslararası bir antlaşmadır. Bu durum, Antlaşma'nın md.4(1) hükmünde, *“Bu Antlaşma, sadece satım sözleşmesinin kurulmasını ve alıcı ile satıcının böylesi bir sözleşmeden doğan hak ve borçlarını düzenler”* düzenlemesi ile açıkça ortaya konulmuştur. Bu bakımdan en başta sözleşme kavramından, ardından da satım sözleşmesi kavramından ne anlaşılması gerektiği incelenmelidir.

Viyana Satım Antlaşması'nda sözleşme kavramının tanımı yapılmamaktadır. Bu nedenle bu konuda ulusal hukuk düzenlemelerine başvurmak gerekir. TBK'da sözleşme kavramı; *“tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamaları”* olarak tanımlanmıştır [md.1(1)]. TBK'nın düzenlemesini sadece sözleşmenin unsurlarına yer verdiği, fakat sözleşmenin hukuki sonucuna yer vermediği için eleştiren bir görüşe²² göre sözleşme; *“belirli bir hukuki sonucu doğurmaya yönelik, karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarından oluşan hukuki bir işlemdir.”* Sözleşmelerin kurulması için birbiriyle uyumlu olması gereken irade açıklamalarından, zaman olarak önce yapılabilecek olan *“öneri”*, sonra yapılabilecek olan *“kabul”* denilmektedir²³. Hukuka uygun bir öneri ve kabulün bulunmaması sözleşmenin hukuki âkabeti bakımından yokluk anlamına gelir²⁴.

²¹ İngiltere'nin Viyana Satım Antlaşması'na taraf olmadığına dair bkz. Zeytin, s. 56.

²² Eren, Fikret, Borçlar Hukuku-Genel Hükümler, 25. Baskı, Ankara 2020, s. 211. (Kısaltma: Genel Hükümler)

²³ Eren, Genel Hükümler, s. 276; Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut, Borçlar Hukuku-Genel Hükümler/Cilt-1, 18. Bası, İstanbul 2020, s. 53; Kılıçoğlu, Ahmet M., Borçlar Hukuku-Genel Hükümler, 24. Bası, Ankara 2020, s. 82; Nomer, Haluk, Borçlar Hukuku-Genel Hükümler El Kitabı, İstanbul 2019, s. 14.

²⁴ Oğuzman/Öz, s. 52.

Viyana Satım Antlaşması'nda, satım sözleşmesinin “malların teminine” ilişkin olduğu ifade edilmekle yetinilmiş, tanımı ise yapılmamıştır²⁵. Doktrinde bazı yazarlar, Viyana Satım Antlaşması'nın her iki tarafın karşılıklı yükümlülüklerini düzenleyen maddelerinden (md.30, md.53) yola çıkarak satım sözleşmesini tanımlamışlardır. Sözü edilen düzenlemelerden hareketle Dayıoğlu; “Taraflardan birinin (satıcı) malları teslim etmek, onlara ilişkin belgeleri vermek ve malların mülkiyetini geçirmek, diğer tarafın (alıcı) ise kararlaştırılan semeni ödemek ve malları teslim almakla yükümlü olduğu sözleşme bir satım sözleşmesidir²⁶.” şeklinde tanım yapmıştır. Aynı düzenlemelerden hareketle Öner; “Bir tarafın (satıcı) üzerine sözleşme yapılan malı teslim etme ve malın mülkiyetini devretme ve gereği varsa malla ilgili belgeleri verme yükümlülükleri olan, buna karşılık öteki tarafın da (alıcı) malın teslim alınması ve semeni ödeme yükümlülüğü altına girdiği sözleşme, satım sözleşmesidir” şeklinde tanımlanmıştır²⁷. Son olarak Schlehtriem'a göre; “Satım sözleşmesi, karşılıklı olarak mal ve bedel değişimi ihtiva eden, tam iki tarafa borç yükleyen (synallagmatik) sözleşmedir²⁸.”

Belirtmek gerekir ki, Viyana Satım Antlaşması, imâl edilecek veya üretilecek malların teminine ilişkin sözleşmelerin satım sözleşmesi olduğunu kabul ettiği md.3 nedeniyle TBK ile ayrılmaktadır; zira bu tür sözleşmeler, TBK md.207-md.209 hükümlerine göre satım sözleşmeleri değil, md.470 vd. hükümlerine göre eser (istisna) sözleşmeleridir²⁹.

TBK' da satış³⁰ sözleşmesi; “satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşme” olarak tanımlanmıştır (md.207). Sözü edilen hükmü, yalnızca maddi mallara ilişkin olarak düzenlenmesi (mülkiyetin ve zilyetliğin devri ancak maddi mallar için mümkündür) nedeniyle yetersiz bulan bir görüşe³¹ göre satış sözleşmesi; “Alıcının ödemeyi üstlendiği bir bedel karşılığında satıcının, satılan bir mal üzerindeki hakkı ona devretmeyi borçlandığı sözleşmedir.” Böylece satış sözleşmesinin konusu, satılan şey taşınır veya taşınmaz gibi maddi bir mal ise zilyetlik ve mülkiyetinin; hak gibi maddi olmayan bir mal³² ise hak sahipliğinin alıcıya ödeyeceği bedel karşılığında devri söz konusu olur³³. Başka bir görüşe göre ise sözü edilen hüküm lafız itibariyle dar olmasına rağmen, doktrine ve uygulamada bu hükme dayanarak, satıcının malvarlığının aktifinde yer alan ve başkasına para karşılığında devredilebilen her türlü eşyanın, hakların, tabii kuvvetlerin veya diğer hukuki varlıkların satış sözleşmesine konu olabileceği kabul edilmektedir; meğer ki bunlar, başka sözleşme tiplerine dâhil edilmelerini zorunlu kılan özellikler taşıyan (mesela, hizmet edimi veya iş görme sonucu gibi)³⁴.

Günümüz koşullarında para ile değiştirilmesi mümkün olan ve günümüze ait özellikleri bulunan bazı şeylerin alım-satımını da kapsayacak şekilde satış sözleşmesini; kanunlara, genel ahlak kurallarına ve kişilik haklarına aykırı olmamak üzere, ekonomik bir değeri olan her türlü şeyin devri olarak tanımlamak mümkündür. Zira uluslararası alanda yaygın olarak alım-satımı yapılan “Bitcoin” gibi kripto para birimlerinin satışı böyle bir tanım yapılması gerekliliğini ortaya koyan örneklerdendir.

²⁵ md.3; “(1)İmal edilecek veya üretilecek malların teminine ilişkin sözleşmeler satım sözleşmesi sayılır; meğerki, bunları sipariş eden taraf imalat veya üretim için gerekli olan malzemenin esaslı bir bölümünün teminini taahhüt etmiş olsun. (2) Bu Antlaşma, mal temin eden tarafın ediminin, ağırlıklı olarak, işgücü veya diğer bir hizmetin sağlanmasından oluştuğu sözleşmelere uygulanmaz.”

²⁶ Atamer, M. Yeşim, Uluslararası Satım Sözleşmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Satıcının Yükümlülükleri ve Sözleşmeye Aykırılığın Sonuçları (CISG), İstanbul 2005, s. 36. (Kısaltma: Satıcının Yükümlülükleri)

²⁷ Öner, Özlem, “Viyana Satım Sözleşmesi'nin Uygulanma Alanı, Yorumlanması ve Bağlayıcılığı”, TAAD., (31), 2017, s. 815.

²⁸ Schlehtriem (aktaran: Schwenger, Ingeborg/Çağlayan Aksoy, Pınar, Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (Viyana Satım Sözleşmesi) Şerhi, İstanbul 2015, s. 168.

²⁹ Öz, s. 11.

³⁰ Türk Borçlar Kanunu'nda, Viyana Satım Antlaşması'nın resmi çevirisinin aksine “satım” terimi değil, “satış” terimi kullanılmaktadır. Bu nedenle konu TBK'ya göre incelenirken, “satış” terimi tercih edilmiştir.

³¹ Eren, Fikret, Borçlar Hukuku-Özel Hükümler, Ankara 2017, s. 27. (Kısaltma: Özel Hükümler)

³² Yazara göre maddi olmayan mallardan kasıt, satış sözleşmesine konu olabilen, yani parayla devredilebilen alacak, patent veya telif hakkı, know-how, üretim, müşteri ve iş sırrı gibi şeylerdir. Bknz. Eren, Özel Hükümler, s. 27.

³³ Eren, Özel Hükümler, s. 27.

³⁴ Aral Fahrettin/Ayrancı, Hasan, Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri, Ankara 2018. s. 73.

Satış sözleşmesi, rızai bir sözleşmedir; yani satış sözleşmesinin kurulabilmesi için iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları yeterlidir ve bunun için satış konusunun teslimine gerek yoktur³⁵. Ayrıca satış sözleşmesi, her iki tarafa borç yükleyen (synallagmatik) bir sözleşmedir³⁶. Yani bir satım sözleşmesinde her iki taraf hem alacaklı hem borçlu sıfatını birlikte taşır³⁷. Buna göre alıcı, satış bedelini ödeme ve satılanı devralma yükümlülüğü yönünden borçlu; satıcının satılanı devretme yükümlülüğü yönünden ise alacaklı durumundadır³⁸. Aynı durum tersi yönde satıcı için de geçerlidir. Bunun en önemli sonucu ise tarafların uygun olduğu ölçüde alacaklının temerrüdü hükümlerine başvurabilmeleri gibi borçlunun temerrüdü hükümlerine de başvurabilmeleridir³⁹.

Viyana Satım Antlaşması'nın yalnızca taşınır satışlarına ilişkin olarak düzenlenmiş olması nedeniyle taşınır satışının tanımına da yer vermek gerekir. TBK'ya göre taşınır satışı; "*Türk Medeni Kanunu uyarınca taşınmaz sayılanlar dışında kalan ve diğer kanunlarda taşınır olarak belirtilen şeylerin satışıdır*" [md.209(1)]. Düzenleme TMK'ya yollama yaptığından bu kanuna bakmak gerekirse; "*Nitelikleri itibarıyla taşınabilen her türlü maddi eşyanın satışı, taşınır satışıdır*" (md.762). Bu düzenlemelerden hareketle taşınır satışları şunlardır⁴⁰:

- i. Taşınmaz mülkiyetine dâhil olmayan ve fakat üzerinde fiili hâkimiyet kurmaya elverişli bulunan elektrik, su, havagazı gibi doğal kuvvetlerin satışı (TMK md.762).
- ii. Ürünler, bir yapının yıkıntıları ve taş ocağından çıkarılacaklar taşlar gibi taşınmazdan ayrıldıktan sonra mülkiyeti devredilecek bütünlüycü parçaların satışı [TBK md.209(2)].
- iii. Sürekli kalma amacı olmaksızın bir arsa üzerinde yapılan kulübe ve baraka gibi hafif binaların satışı (TMK md.728).
- iv. Bir taşınmaza bağlı olan eklentinin, taşınmazdan ayrı ve bağımsız olarak satışı da taşınır satışıdır.

Taşınır satışlarında şekil serbestisi ilkesi hem Viyana Satım Antlaşması'nda hem de TBK'da kabul edilmiştir⁴¹. Buna göre taraflar, aralarındaki sözleşmeyi yazılı ya da sözlü olarak yapmakta serbesttir. Bu konuda Viyana Satım Antlaşması md.12 hükmünün saklıdır; zira bu hükme göre taraflardan birinin işyeri, 96. madde uyarınca çekince hakkını kullanan bir taraf devlette bulunuyorsa, tarafların artık yazılı şekil şartına uymak zorundadır. Bu hüküm Viyana Satım Antlaşması'nın taraf iradelerini kısıtlayan tek hükmüdür. Türk hukukunda da bu kuralın istisnaları mevcuttur; örneğin Trafik Siciline kayıtlı motorlu araçların her türlü satış ve devirleri, noterde düzenleme şeklinde, Fikir ve Sanat eserleri üzerindeki mali haklar ile marka ve patent haklarının satışı da yazılı şekilde yapılmalıdır⁴².

Türk hukukunda yazılı şekil şartı, geçerlilik şartı olarak kabul edilmese de bazı durumlarda ispat şartı olarak kabul edilmektedir. Konuya ilişkin Yargıtay'ın bir kararında⁴³ şu tespiti yer verilmiştir; "*Davacı-satıcı, kendisinin düzenlediği faturalarda bulunan fiyatın daha üstünde bir fiyata mal sattığıyla ilgili iddiasını sadece yazılı kanıtla ispatlayabilir. Davacı-satıcının kendisinin düzenlediği faturalara itibar edilmeyerek, satışa konu olan malların rayiç değeri dikkate alınarak bir hükme varılması yanlıştır.*"

IV. Satım Sözleşmelerinde Alıcının Asli Edim Yükümlülüklerinin Viyana Satım Antlaşması ve Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Karşılaştırılması

A. Genel Olarak

³⁵ Aral/Ayrancı, s. 70.

³⁶ Karahasan, M. Reşit, Türk Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri, İstanbul 2002, s. 60.

³⁷ Karahasan, s. 60.

³⁸ Eren, Genel Hükümler, s. 223; Oğuzman/Öz, s. 48.

³⁹ Eren, Özel Hükümler, s. 172.

⁴⁰ Yavuz, Nihat, Satış Sözleşmeleri, Ankara 2016, s. 112.

⁴¹ Öz, Kısa Karşılaştırması, s. 5.

⁴² Köroğlu, Emre, "6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Taşınır Satış Sözleşmesinin Sona Ermesi", Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2015, s. 36-37.

⁴³ Yarg. 19. HD., E. 2011/11222, K. 2012/3563, 07.03.2012 <https://www.kazanci.com.tr>, E.T. 01.12.2022.

Mutlak hakların tanınması ile birlikte, kişilerin birbirlerinin malvarlığı ve şahıs varlığı haklarına saygı gösterme zorunluluğu doğmuştur⁴⁴. Bu zorunluluk kapsamında kişilere, “*yapma*” veya “*yapmama*” şeklinde bazı davranış kuralları yüklenmiştir⁴⁵; hukukta bu davranış kurallarına yükümlülük denilmektedir⁴⁶. Başka bir yazara⁴⁷ göre yükümlülük, hukuk düzenin kişilere yönelttiği ve uyulması zorunlu emirlerdir.

Hukuk düzenine göre borçlunun yerine getirmekle yükümlü olduğu davranışa da “*edim*” denilmektedir⁴⁸. Başka bir deyişle edim, borcun içeriği ve konusunu ifade eder⁴⁹. Yükümlülük kavramı edim yükümlülükleri ve yan yükümlülükler olarak ikiye ayrılır; edim yükümlülükleri ise asli edim yükümlülükleri ve yan edim yükümlülükleri olarak ikiye ayrılır⁵⁰. Buna göre asli edim yükümlülükleri, sözleşmenin tür ve tipini, özellik ve niteliklerini belirleyen, borçlunun yerine getirmek zorunda olduğu asıl borçlardır⁵¹; örneğin satım sözleşmesinde alıcının asli edim yükümlülüğü, satılan malın bedelini (semeni) alıcıya ödemektir⁵². Satım sözleşmesinde satıcının satım konusu malın mülkiyetini alıcıya devretmesi, alıcının da satım bedelini satıcıya ödemesi asli edim yükümlülükleridir. Başka bir deyişle asli edim yükümlülükleri, borç ilişkisinin birinci derecedeki içeriğini oluşturan, yan edim yükümlülüklerinden bağımsız, ifası doğrudan doğruya talep ve dava edilebilen yükümlülüklerdir⁵³.

Yan edim yükümlülükleri ise, kanundan, sözleşmeden veya dürüstlük kuralından doğan asli edime bağlı, ikincil nitelikteki edimlerdir; örneğin alıcı A, satıcı S'nin sattığı makinayı aynı zamanda kurmasını (monte etmesini), sonra da kontrol etmesini S ile kararlaştırabilir⁵⁴.

Yan yükümlülüklerin ifası, kural olarak talep ve dava edilemez⁵⁵. Buna göre yan yükümlülükleri (diğer davranış yükümlülükleri, özen gösterme yükümlülükleri⁵⁶) asli veya yan edim yükümlülükleri olmayan, bağımsız bir varlığa sahip bulunmayan, dolayısıyla ihlâl edilmeleri hâlinde yükümlü hakkında sadece tazminat borcu doğuran, ifaları talep ve dava edilemeyen yükümlülüklerdir⁵⁷. Bu yükümlülükler, ifaya yardımcı yan yükümlülükler ve koruma yükümlülükleri olmak üzere ikiye ayrılırlar⁵⁸. Örneğin, satılan şey bir hayvan ise, satıcı bu hayvanın mülkiyetini alıcıya geçirene kadar onu beslemeli ve ona iyi bakmalıdır, aksi takdirde alıcı, uğradığı zararın tazminini talep edebilir⁵⁹.

Uluslararası hukukta kabul görmüş olan ve yan yükümlülüklerden (özen-koruma yükümlülüklerinden) biri olarak kabul edebileceğimiz⁶⁰ “*culpa in contrahendo*” sorumluluğundan⁶¹ da söz etmek gerekir. Bu sorumluluğu, sözleşmenin kurulmasından önce ya da kurulması aşamalarında tarafların dürüstlük ilkesine

⁴⁴ Yücer Aktürk, Z. İpek, Satım ve Eser Sözleşmelerinde Gözden Geçirme ve Bildirim Külfetleri, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, s. 33.

⁴⁵ Yücer Aktürk, s. 33.

⁴⁶ Yücer Aktürk, s. 33.

⁴⁷ Eren, Genel Hükümler, s. 30.

⁴⁸ Oğuzman/Öz, s. 7, Kılıçoğlu, s. 5.

⁴⁹ Eren, Genel Hükümler, s. 100.

⁵⁰ Yücer Aktürk, s. 34.

⁵¹ Eren, Genel Hükümler, s. 31.

⁵² Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), İstanbul 2016, s. 30.

⁵³ Eren, Genel Hükümler, s. 33.

⁵⁴ Eren, Genel Hükümler, s. 34.

⁵⁵ Erbek Odabaşı, Özge, “Borç İlişkilerinden Doğan Yan Yükümlülüklerin Edim Yükümlülükleriyle Karşılaştırılması”, İzmir BD., (3), 2020, s. 62.

⁵⁶ Klasik öğretilde, özen gösterme yükümlülüğü, borçlunun ifasını yerine getirirken, özenle davranma şeklinde bir yan yükümlülüğünü ifade eder. Yeni yaklaşıma göre ise bir borç ilişkisinde somut bir şeyi yapma, yapmama veya verme yükümlülükleri dışında, genel olarak karşı tarafın zarar görmemesini sağlama şeklinde genel bir koruma yükümlülüğü vardır. Bknz. Oğuzman/Öz, s. 6 (dpnt. 14).

⁵⁷ Yücer Aktürk, s. 35; Oğuzman/Öz, s. 15; Eren, Genel Hükümler, s. 38; Kılıçoğlu, s. 44.

⁵⁸ Eren, Genel Hükümler, s. 39.

⁵⁹ Yücer Aktürk, s. 35.

⁶⁰ Oğuzman/Öz, s. 40.

⁶¹ 1861’de kaleme aldığı “*culpa in contrahendo* (sözleşmenin akdedilmesi sırasında kusur) veya batıl ya da sakat sözleşmelerde zararın tazmini” başlıklı makalesi ile Alman hukukçu Rudolf von Jhering, *culpa in contrahendo* doktrininin fikir babası olarak kabul edilir. Geniş bilgi için bknz. Demircioğlu, Huriye Reyhan, *Culpa In Contrahendo Sorumluluğu*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 25 vd.

uygun davranarak, karşı tarafın zarar görmesini önleme yükümlülüğü olarak tanımlamak mümkündür. Bazı ülkeler, culpa in contrahendo sorumluluğuna kanunlarında açık ve genel bir hükümle yer vermiştir⁶²; bazı ülkeler ise bu sorumluluğa kanunlarında açık ve genel bir hükümle yer vermeden, bu tür bir sorumluluğun temelini teşkil eden düşünceye çeşitli hükümlerle yer vermişlerdir⁶³. Genel kabule göre, bir taraf, bu yükümlülüğüne aykırı davranarak karşı tarafı aydınlatması gereken konularda aydınlatmazsa, yanlış veya eksik bilgi verirse, sözleşme yapma niyeti olmaksızın görüşmeleri yürütürse, ediminin imkânsız olduğunu bildiği hâlde sözleşme yaparsa, karşı tarafı sözleşmeye razı etmek için aldatırsa, kendi kusuru ile yanılırsa, kurulmayan sözleşmenin görüşmeleri sırasında sözleşmenin konusu olacak şeye zarar verirse ya da bir kimse yetkisizliğine rağmen temsilci olarak hukuki işlem yapar ve kendisine sonradan da onay verilmezse; hukuka aykırı bu davranışları yapan tarafın, bu sebeplerle sözleşmenin geçersizliği veya iptal edilmesi üzerine sözleşmeye güvenen diğer tarafın zararlarını karşılaması gerekir⁶⁴. Belirtmek gerekir ki, bu davranışların neticesinde, haksız fiil sorumluluğu da gündeme gelir⁶⁵, ancak haksız fiilde, sözleşmeye aykırılığın aksine ispat yükünün zarar görende olması, yine sözleşmeye aykırılıktaki 10 yıllık zamanaşımı süresi yerine, zararın ve failin öğrenildiği andan itibaren 2 yıllık zamanaşımı süresi öngörülmesi nedenlerinden dolayı, zarar görenin sözleşmeye aykırılığa dayanarak tazminat istemesi onun daha yararına olur⁶⁶.

Culpa in contrahendo sorumluluğu, Viyana Satım Antlaşması'nda açıkça düzenlenmemiş olsa dâhi, md.7(1)⁶⁷ hükmünde yer alan dürüstlük ilkesinden hareketle hem alıcının hem de satıcının sözleşme öncesinde veya sözleşmenin kurulması aşamalarında karşı tarafı zarara uğratmamak için kendisinden beklenebilecek tüm davranışları yerine getirmesi gerektiği sonucuna varılır. Zira culpa in contrahendo sorumluluğu temelde dürüstlük ilkesine dayanır⁶⁸. Culpa in contrahendo sorumluluğuna aykırı şekilde davranan tarafa karşı, diğer tarafın “sözleşmeye aykırılık” durumunda başvurabileceği hukuki imkânlarla sahip olduğu da açıktır. Ancak belirtmek gerekir ki Viyana Satım Antlaşması'na göre culpa in contrahendo sorumluluğu nedeniyle haksız fiile dayanarak, karşı taraftan tazminat talep etmek mümkün değildir. Çünkü Viyana Satım Antlaşması ifa engellerini tek tip olarak, yalnızca “sözleşmeye aykırılık” olarak ele almış, sorumluluğun kaynağı olarak, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme gibi ayırımları benimsememiştir.

Satım sözleşmelerinde alıcının yükümlülüklerini tespit etmeden önce sözleşmenin tarafı olan alıcı ve satıcı kavramlarını da tanımlamak gerekir. Bir görüşe göre; “*satılanı (şey veya hakkı) devir borcu altına giren kimseye satıcı; bedeli (semeni) ödeme borcu altına giren kimseye de alıcı*” adı verilir⁶⁹. Viyana Satım Antlaşması'nda ise alıcı ve satıcı kavramları tanımlanmamıştır. Viyana Satım Antlaşması'na göre satım sözleşmesinin tanımı yapılırken kullanılan yöntem, burada da kullanılarak Antlaşma'da alıcının ve satıcının yükümlülüklerini düzenleyen maddelerden hareketle; bir satım sözleşmesinde, malları (gerektiğinde onları temsil eden belgeleri) ve bunların mülkiyetini devretmekle yükümlü olan taraf satıcı; buna karşılık malların bedelini (semeni) ödemek ve onları (gerektiğinde onları temsil eden belgeleri) teslim almakla yükümlü olan taraf ise alıcıdır. şeklinde bir tanım yapmak mümkündür.

Viyana Satım Antlaşması'nda alıcının yükümlülükleri, “*Malların Satımı*” başlıklı üçüncü kısmının, “*Alıcının Yükümlülükleri*” başlıklı üçüncü bölümünde düzenlenmektedir. Bu bölüm üç ayırımdan oluşmaktadır: Birinci ayırımda (md.54-md.59), semenin ödenmesi; ikinci ayırımda (md.60), malların teslim

⁶² İtalyan, Alman ve Yunan hukuk sistemleri bunlara örnek olarak gösterilebilir. Demircioğlu, s. 46.

⁶³ Avusturya, Fransa ve İsviçre hukuk sistemleri ile birlikte Anglo-Amerikan hukuk sistemleri bunlara örnek gösterilebilir. Demircioğlu, s. 48 vd.

⁶⁴ Oğuzman/Öz, s. 511 vd.; Kılıçoğlu, s. 119 vd.

⁶⁵ Aksi yönde görüşe göre burda bir haksız fiil sorumluluğu vardır, dolayısıyla kanunun (TBK) açıkça sözleşmeye aykırılık olarak düzenlediği hükümleri (md.35; 39/2; 44 ve 47) dışındaki hallerde ancak haksız fiil hükümlerine başvurulabilir. Bknz. Kılıçoğlu, s. 127-128.

⁶⁶ Nomer, s. 236.

⁶⁷ “*Bu Antlaşmanın yorumunda, Antlaşmanın milletlerarası niteliği dikkate alınacağı gibi yeknesak uygulanmasının teşviki ve milletlerarası ticarete dürüstlük kuralının korunması gereği de gözetilir.*”

⁶⁸ Nomer, s. 236.

⁶⁹ Eren, Özel Hükümler, s. 27.

alınması; üçüncü ayırımında ise (md.61-md.65) sözleşmenin alıcı tarafından ihlâli hâlinde satıcının sahip olduğu hukuki imkânlar düzenlenmektedir.

Viyana Satım Antlaşması'na hâkim olan ilkelerden birinin, taraf iradelerinin serbestisi ilkesi olduğunu belirtmiştik; sözü edilen bu ilkenin aynı zamanda TBK tarafından da benimsendiğini ve satım sözleşmesi ile ilgili düzenlemeleri doğrudan etkilediğini belirtmek gerekir. Türk borçlar hukukuna hâkim olan temel ilke, irade özerkliği ilkesidir. İrade özerkliği, hukuk düzenin bireylere kişisel ilişkilerini özgür iradelerine göre diledikleri gibi düzenleme hususunda tanımış olduğu genel yetkidir. Bununla birlikte Türk hukukunda irade özerkliği sınırsız bir özgürlük şeklinde değildir; zira TBK md.27, tarafların, kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı ve konusu imkânsız olacak şekilde sözleşme düzenleyemeyeceklerini belirtir. Türk hukukunda, tüketici hukuku ve taksitle satış dışında satışa ilişkin hükümler, büyük ölçüde yedek hukuk kurallarından oluşmaktadır⁷⁰. Viyana Satım Antlaşması'nda da satım sözleşmelerinde alıcının yükümlülükleri ile ilgili düzenlemelerin tamamı yedek hukuk kuralları olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle Viyana Satım Antlaşması'nın uygulama alanına dâhil olan uluslararası bir satım sözleşmesinde alıcının yükümlülükleri, öncelikle tarafların aralarında anlaşarak kararlaştırdıkları kurallar (md.6), bunlar yetersizse taraflar arasında süregelen ticari alışkanlıklar [md.9(1)], bunlar da yetersizse aynı alanda yaygın olarak uygulanan ve tarafların bildiği kabul edilen ticari teamüller [md.9(2)], bunlar da yetersizse Viyana Satım Antlaşması'nın yedek kuralları (md.53-md.60) ve son olarak bunlar da yetersizse ulusal satım hukuku kuralları dikkate alınarak belirlenir⁷¹. Belçika Mahkemesi de konuya ilişkin benzer yönde bir kararında; *“Uyuşmazlık teslim tarihinin belirlenmesine ilişkindir. Bu belirleme yapılırken öncelikle tarafların anlaşmaları, sonra Viyana Sözleşmesi hükümleri, bu ikisinde de hüküm bulunmaması hâlinde en son olarak Belçika hukuku uygulanması gerektiğine”*⁷² karar vermiştir.

Alıcının asli edim yükümlülükleri dışında kalan diğer yükümlülükleri ise kanunda düzenlenenlerle birlikte, tarafların aralarında anlaştığı diğer borçlardır. Bunlar; bedeli ödeme ve teslim almaya ilişkin hazırlık faaliyetlerinde bulunma, faiz ödeme, iş birliği ve bilgilendirme, senet yapma, malların özelliklerini belirleme, tarafların anlaşması hâlinde malları taşıma, paketleme, sır saklama, rekabet yasağına uyma gibi borçlardır. Satıcının alıcıdan yerine getirmesini bekleyebileceği edimlerin ve davranışların ne zaman asli yükümlülük ne zaman yan yükümlülük ne zaman külfet sayılacağı, bir genellemeyle saptanamaz; ancak somut sözleşmeyle izlenen amaca göre belirlenebilir⁷³. Aşağıda alıcının asli edim yükümlülükleri Viyana Satım Antlaşması ve TBK'ya göre detaylı olarak incelenmiştir.

B. Bedeli (Semeni) Ödeme Yükümlülüğü

Bir satım sözleşmesinde gerek Viyana Satım Antlaşması'na gerekse de TBK'ya göre alıcıya ait temel yükümlülüklerin en önemlisi (asli borcu), satın alınan malın bedelini ödemektir⁷⁴. Bedel (semen⁷⁵) kavramından ise yalnızca nakdi bir karşılığın anlaşılması gerektiği konusunda görüş birliği mevcuttur⁷⁶.

a. Viyana Satım Antlaşması'na Göre Semeni Ödeme Yükümlülüğü

Alıcı, satıcı ile aralarında düzenledikleri satım sözleşmesinden, aralarında süregelen alışkanlıklardan, uluslararası ticari teamüllerden, ulusal satım hukukunun hükümlerinden ya da dürüstlük ilkesinden hareketle;

⁷⁰ Aral/Ayrancı, s. 65.

⁷¹ Atamer, Satıcının Yükümlülükleri, s. 115.

⁷² 24.04.2006 T. (aktaran: Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 254).

⁷³ Serozan, Rona, Borçlar Hukuku (Özel Bölüm), İstanbul 2019, s. 247. (Kısaltma: Borçlar Hukuku)

⁷⁴ N. Yavuz, s. 933.

⁷⁵ Viyana Satım Antlaşması'nın resmi Türkçe çevirisinde, *bedel* kelimesi yerine *semen* kelimesi kullanılmıştır.

⁷⁶ Aydın, İbrahim, Mal Satımlarına İlişkin Birleşmiş Milletler (Viyana) Satım Sözleşmesi ve Türk hukuku, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 21; C. Yavuz, s. 29; Eren'e göre bedelin yalnızca para olması nedeniyle satış sözleşmesi, trampa ve bağış sözleşmelerinden ayrılmaktadır. Eren, Özel Hükümler, s. 159.

semenin ödenmesini temin edecek tüm tedbirleri almak ve bununla ilgili formaliteleri yerine getirmek yükümlülüğü altındadır (md.54). Aşağıda bu yükümlülüğün detayları incelenecektir.

Yükümlülüğün Kapsamı

Viyana Satım Antlaşması'na göre alıcının semeni ödeyebilmek için tüm tedbirleri alması ve formaliteleri yerine getirmesi gerektiği belirtilmişti. Bu tedbirlerin ve formalitelerin neler olduğu ise Antlaşma'da açıkça sayılmamıştır. Bu yolla tahdidi bir sayılmanın olduğunun düşünülmesi ihtimali engellenmek istenmiştir⁷⁷. Bu tedbirlerin ve formalitelerin, neler olduğu, sözleşmenin konusu ve taraf ülkelerin şartlarına göre belirlenmelidir⁷⁸. Bu kapsamda alıcı gerekiyorsa; yabancı para temin etmeli, banka aracılığıyla ödeme yapılacaksa bankasına talimat vermeli, kararlaştırılmışsa banka teminatı sağlamalı, akreditif sözleşmesi yapmalı, gerekirse konvertible para temin etmeli ve resmi makamlardan izin almalı, izin talebinin reddedilmesi hâlinde ise gerekli hukuki yollara başvurulmalıdır⁷⁹. Ödemenin yapılabilmesi için gerekli formalitelerle ilgili masraflara da alıcının katlanması gerekir⁸⁰. Alıcının kullandığı bankanın iflas etmesi hâlinde semenin ödenmemesi riski de alıcıdadır⁸¹. Uyuşmazlık hâlinde, alıcının sorumlu olduğu formalitelerin varlığını ispat yükü satıcıda, bu yükümlülüklerini yerine getirdiğinin ispat yükü ise alıcıdadır⁸².

Viyana Satım Antlaşması'nda semen ödenirken kurun nasıl belirleneceği veya kullanılacak para birimi ile ilgili bir düzenleme de bulunmamaktadır. Son zamanlarda Antlaşma'ya taraf olan ülkemizde dolar kurunda yaşanan olağandışı artış, kurun ve para biriminin belirlenmesi konusunda yaşanacak bir uyuşmazlığa uygulanacak çözüm yönteminin önemini artırmıştır. Bu nedenle bu konuyu detaylı olarak incelemek gerekir. Öncelikle taraflarca belirlenmiş olan para biriminin kullanılması gerekir⁸³. Bu kapsamda sözleşmede yer bulan hasar ya da faiz ödemesi türünden diğer ödemelerin de kararlaştırılmış para birimiyle yapılması gerekir⁸⁴. Bununla birlikte tarafların bir anlaşmaya varamadıkları durumlarda kur veya para birimi, tarafların benimsedikleri alışkanlıklara ya da ticari teamüllere göre belirlenmelidir⁸⁵. Taraflar arasında bu şekilde bir alışkanlık veya ticari teamülün bulunmaması durumunda ise tespit nasıl yapılacağı doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre Viyana Satım Antlaşması'nda para biriminin veya kurun belirlenmesi bilinçli olarak düzenlenmemiş, bu konuda tespit ulusal hukuk düzenlemelerine bırakılmıştır⁸⁶. Daha makul olan diğer görüşe göre ise hâkim, konuyu yeknesak uygulamanın teşvikine uygun olarak, Viyana Satım Antlaşması'nın hükümlerine göre (örneğin satıcının işyerinin bulunduğu ülkenin kuru veya para birimi esas alınarak) çözmelidir⁸⁷. Alman Mahkemesi benzer yönde bir kararında; *“Uyuşmazlık, Fransız satıcı ile Alman alıcı arasında kurun belirlenmesine ilişkindir. Taraflar bu konuda bir anlaşmaya varamadıklarından konu Viyana Satım Antlaşması hükümlerine göre çözümlenmelidir. Bu kapsamda alıcının semeni ödeme yeri olan satıcının işyerinin bulunduğu yerdeki kurun esas alınacağına”* karar vermiştir⁸⁸.

Satıcı, semenin kısmî olarak ödenmesini reddetme hakkına sahiptir⁸⁹. Böylelikle satıcı kısmî ödemeyi kabul etse de ödenmeyen kısım için alıcıya karşı sahip olduğu hukuki haklarına başvurabilir.

⁷⁷ Ferrari/Mankowski, Art. 54 (aktaran: Durak, Yasemin, Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Alıcının Yükümlülükleri, İstanbul 2020, s. 81.

⁷⁸ Durak, s. 81.

⁷⁹ Zeytin, s. 232.

⁸⁰ Kanişlı, Erhan, CISG Uyarınca Alıcının Yükümlülükleri ve Sözleşmeye Aykırılık Hâlinde Satıcının Hakları, İstanbul 2013, s. 21.

⁸¹ Zeytin, s. 238.

⁸² Zeytin, s. 233.

⁸³ Atamer, Satıcının Yükümlülükleri, s. 36.

⁸⁴ Atamer, Satıcının Yükümlülükleri, s. 37.

⁸⁵ Aydın, s. 99, Kaya, s. 63.

⁸⁶ Ferrari (aktaran: Kanişlı, s. 25), Brunner/Lerch/Rusch, Art. 54 ve Staudinger/Magnus, Art. 53 (aktaran: Durak, s. 84).

⁸⁷ Zeytin, s. 230, Schlechtriem/Schwenzer/Schroeter/Mohs, Art. 53 ve Bianca/Bonell/Maskow, Art. 54 (aktaran: Durak, s. 83).

⁸⁸ 17.09.1993 T. (aktaran: Kanişlı, s. 25).

⁸⁹ Zeytin, s. 241.

Alıcının satım bedelini ödeme yükümlülüğünün sona erdiği an, satım bedelinin, kayıtsız şartsız olarak satıcının hâkimiyet alanına girdiği andır⁹⁰. Satış bedelinin toptan ödenmesi esas olup, taksitle ödeme ancak tarafların bu konuda anlaşmasına bağlıdır. Bu nedenle arada bir anlaşma yoksa satıcı, alıcının taksitle ödeme yapmasını reddetme hakkına sahiptir⁹¹.

Semenin Tespit Edilmesi

Viyana Satım Antlaşması, semenin tespiti konusunda, ilk olarak tarafların semeni belirlemeleri durumunu, tarafların semeni açık veya örtülü olarak belirlememeleri durumunda ise başvurulacak yedek kuralları ve son olarak da şüphe hâlinde semeni malların net ağırlığına göre belirlemeyi düzenlenmektedir. Antlaşma, semeni tespit etme konusunda yalnızca yedek kurallara yer vermiştir; zira taraflara sözleşme serbestisi tanıyan md.6'nın yanı sıra md.55'te de bedelin tespiti yöntemlerine başvurmadan önce tarafların bu konuda bir anlaşmaya varmamış olmaları şart koşulmaktadır.

Aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, Viyana Satım Antlaşması'na göre tarafların açık veya örtülü olarak semeni belirlemedikleri durumda “geçerli bir satım sözleşmesinin kurulmuş olması” ve “sözleşme konusu malların cari bir fiyatının bulunması” şartlarının birlikte gerçekleşmesi hâlinde semen tespit edilir (md.55).

Geçerli Bir Satım Sözleşmesinin Kurulmuş Olması Şartı

Semeni tespit eden yedek kurallarda, geçerli bir satım sözleşmesinin kurulmuş olması şart olarak düzenlenmiştir. Viyana Satım Antlaşması, satım sözleşmesinin kuruluşunu yalnızca öneri ve kabul beyanlarının değişimine bağlar⁹². Öneri ve kabul beyanlarını ise tanımlamaz; zira bu kavramların unsurları değişebilmekle beraber, tanımı tüm dünya genelinde hemen hemen aynıdır. Antlaşma md.14'te öneriye ilişkin, “Malların saptandığı ve açık veya örtülü olarak miktar ve semenin belirlendiği veya belirlenmesi için gerekli düzenlemenin yapıldığı teklifler yeterince kesin sayılır.” düzenlemesine yer verilmiştir. Antlaşma md.55'te ise “sözleşme, açıkça veya örtülü olarak semen belirlenmeksizin veya semenin belirlenmesini sağlayacak bir düzenleme içermeksizin geçerli olarak kurulmuşsa” ifadesiyle, satım sözleşmesinin geçerli ve uygun şartlarla kurulmasını ve açık veya örtülü bir biçimde bedelin ya da bedeli belirleme yönteminin ifade edilmemiş olmasını şart olarak düzenlemiştir.

Görülebileceği üzere bu konuda, aralarında çelişki bulunan bu iki madde ele alınmış; bedeli içermeyen bir öneriyle geçerli bir sözleşme kurulması mümkün değilken, kurulmuş kabul edilse de bedelle ilgili boşluğun md.55'teki ifadelerle doldurulup doldurulamayacağı üzerinde tartışılmıştır⁹³. Bir görüşe⁹⁴ göre tarafların, bedeli belirlemeye gitmeden de geçerli bir sözleşme kurabileceklerinden hareketle, md.14 ve md.55 birlikte uygulanabilir. Diğer bir görüşe⁹⁵ göre md.55, ancak md.14'e göre geçerli olarak kurulmuş bir satım sözleşmesinin bulunması hâlinde uygulanabilir. Bu durumda md.55'in uygulanması imkânsız hale gelmektedir. Başka bir görüşe⁹⁶ göre tarafların bedelin tespit edilmesiyle ilgili anlaşmaya varmaları, sözleşmenin kuruluşu esnasında olabildiği gibi sözleşme kurulduktan sonra da olabilir; buradan hareketle, yalnızca md.14 esas alınarak serbest fiyatlı sözleşmelerin geçersizliğinden veya md.55'ten hareketle tüm serbest fiyatlı sözleşmelerin geçerliliğinden söz etmek adil değildir ve sözleşmenin geçerliliği tartışılırken md.8 uyarınca taraf iradeleri irdelenmeli ve buna göre bir sonuca varılmalıdır⁹⁷.

⁹⁰ Schlechtriem/Schwenzer/Schroeter/Mohs, Art. 53 (aktaran: Durak, s. 107).

⁹¹ Ferrari/Mankowski, Art. 54 (aktaran: Durak, s. 108).

⁹² Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 209.

⁹³ Honnold, O. John, Uniform Law for the International Sales under the 1980 United Nations Convention, The Hague 2009, s. 154.

⁹⁴ Honnold, s. 155. Brunner/Lerch/Rusch, Art. 55 (aktaran: Durak, s. 99).

⁹⁵ Farnsworth (aktaran: Kaya, Cansu, Uluslararası Menkul Mal Satımına Dair Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Gereğince Alıcının Satım Bedelini Ödeme Borcu, İstanbul 2012, s. 87), Durak, s. 97.

⁹⁶ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 303.

⁹⁷ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 305.

Bazı yazarlara göre md.55 ancak iki durumda uygulanabilecektir: Bunların ilki, taraf devletlerin “sözleşmenin kurulmasına” ilişkin II. kısma çekince koymaları hâlinde, ulusal hukuklarına göre bedel belirlenmeksizin de sözleşmenin kurulabilmesidir⁹⁸; ikinci durum ise sözleşme serbestisi ilkesi gereğince tarafların md.14’e açık veya örtülü olarak çekince koymuş olmaları veya tarafların yukarıda belirtilen çekince koymuş bir ülke hukukunu seçmeleridir⁹⁹.

Viyana Satım Antlaşması’nın md.14 ile md.55 hükümlerinin çelişmediği ve birlikte uygulanabileceği görüşü daha makuldür; zira md.14, sözleşmenin kurulabilmesi için bedelin açık bir şekilde belirli olmamakla birlikte, belirlenebilir olması ihtimaline değinerek, “belirlenmesi için gerekli düzenlemenin yapıldığı” ifadesine yer vermiştir. Antlaşma md.55 ise zaten malların ancak cari bir fiyatının bulunması durumunda yani bedelin belirlenebilir olduğu durumda uygulanmaktadır. Sonuç olarak bedelin açık bir şekilde belirlenmesi şartı, katı bir tutumla uygulanmamalı ve bedelin en azından belirlenebilir olduğu durumlarda da sözleşme geçerli kabul edilmelidir. Bu tutum, Viyana Satım Antlaşması’na hâkim olan sözleşmenin ayakta tutulması ilkesine daha uygundur. Bedelin en azından belirlenebilir olmadığı durumlarda yani bedelle ilgili taraflar arasında bir anlaşma ya da ticari teamül bulunmadığı ve malların cari bir fiyatının (piyasa fiyatı ya da borsa fiyatı gibi) da bulunmadığı durumda, bağlayıcı bir öneriden söz edilemeyeceği için geçerli bir sözleşmenin kurulmuş olduğundan da söz edilemez.

Malların Cari Fiyatının Bulunması Şartı

Viyana Satım Antlaşması, malın cari fiyatının esas alınmasını düzenlerken, cari fiyattan ne anlaşılması gerektiğini ise düzenlememiştir. Cari fiyat; ilgili ticari alanda, benzer koşullar altında, aynı türden mallara uygulanan fiyattır¹⁰⁰. Cari fiyata göre bedelin tespit edilmesi, objektif bir sistemi tarif eder ve genellikle satıcının yüksek fiyatlandırmasına karşı alıcıyı korur¹⁰¹. Eğer “alışılmış” ya da “cari” fiyatlarda farklılıklar varsa bunların ortalaması alınmalıdır¹⁰².

Taraflar arasındaki sözleşme konusu olan malların piyasada cari fiyatının bulunması bedelin tespitini sağlayan düzenleme için bir ön koşuldür. Bu nedenle düzenleme yalnızca cins borçlarında¹⁰³ uygulanabilir; parça borçlarında¹⁰⁴ ise cari fiyatla ilgili belirleme yapılamayacağı için düzenleme uygulanamaz¹⁰⁵.

Belirtmek gerekir ki, sözleşmenin kurulduğu andaki cari fiyatın esas alınması lâzım gelir; teslim anındaki veya sözleşmenin kurulmasından önceki cari fiyattan yararlanılması ise söz konusu değildir¹⁰⁶. Buna göre taraflar, sözleşmenin kurulduğu zaman ile ödeme zamanı arasındaki fiyat farkını talep edemez¹⁰⁷. Bu hüküm satıcının fiyat yükselişinden, alıcının da fiyat düşüşünden yararlanmasını engellemektedir¹⁰⁸.

Malların Ağırlığına Göre Tespit

Viyana Satım Antlaşması’na göre semenin malın ağırlığına göre tespit edildiği durumlarda şüphe varsa, malın net ağırlığı dikkate alınmalıdır (md.56). Yani alıcı, malın ambalaj ağırlığı düşüldükten sonraki darasız,

⁹⁸ Feltham, s. 351; Kelso s. 529 (aktaran: Kaya, s. 77).

⁹⁹ Kaya, s. 78.

¹⁰⁰ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 305; Schwenger/Çağlayan Aksoy, s. 972, Kaya, s. 95.

¹⁰¹ Schwenger/Çağlayan Aksoy, s. 972.

¹⁰² Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 305.

¹⁰³ Cins (çeşit,tür) borcu, benzerlerinden ayırt edilmemiş aynı cins içinde yer alan şeylere ilişkin borçtur. Örneğin, bir ton petrol, buğday veya bir kilo elmaya ilişkin borç. Bknz. Kılıçoğlu, s. 10; Oğuzman/Öz, s. 8; Eren, Genel Hükümler, s. 116.

¹⁰⁴ Parça borcu, benzerlerinden açık şekilde ayırt edilmiş, ferdin belirlenmiş şeylere ilişkin borçtur. Örneğin, belli bir tablo veya heykele ilişkin borç. Bknz. Kılıçoğlu, s. 10; Oğuzman/Öz, s. 8; Eren, Genel Hükümler, s. 116.

¹⁰⁵ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 305.

¹⁰⁶ Schwenger/Çağlayan Aksoy, s. 973, Kaya, s. 95, Schlechtriem/Schwenger/Schroeter/Mohs, Art. 55, Ferrari/Mankowski, Art. 55 ve Bianca/Bonell/Eörsi, Art. 55 (aktaran: Durak, s. 101).

¹⁰⁷ Schwenger/Çağlayan Aksoy, s. 973, Kaya, s. 95, Schlechtriem/Schwenger/Schroeter/Mohs, Art. 55, Ferrari/Mankowski, Art. 55 ve Bianca/Bonell/Eörsi, Art. 55 (aktaran: Durak, s. 101).

¹⁰⁸ Schwenger/Çağlayan Aksoy, s. 973.

net ağırlığına göre belirlenecek semeni ödemekle yükümlüdür¹⁰⁹. Sözü edilen düzenlemenin ilk şartı ise tarafların semeni malların ağırlığına göre belirlemiş olmalarıdır. Buradan hareketle sözleşme konusu mal, semeni ağırlık üzerinden saptanabilecek nitelikte olmalıdır¹¹⁰.

Malın ağırlığının ne zaman hesaplanması gerektiği ise tartışmalıdır. Bir görüşe¹¹¹ göre malın fiilen alıcının tasarrufuna geçtiği zamanki ağırlık esas alınmalıdır. Daha makul olan diğer bir görüşe¹¹² göre, satıcının teslim yükümlülüğü ve hasarın intikali malın ilk taşıyıcıya teslimiyle gerçekleştiğinden, malın ağırlığı ilk taşıyıcıya teslim edildiği zamanki ağırlığıdır. Dolayısıyla malın ağırlığındaki kayıplara alıcı katlanır¹¹³.

Ödeme yeri

Viyana Satım Antlaşması'na göre ödeme yerinin başka türlü (tarafların anlaşmasından, alışkanlıklarından ya da ticari teamüllerden) belirlenememesi durumunda, satıcının işyerinde ödeme kuralı getirilmiş; devamında tarafların anlaşması hâlinde malların ya da belgelerin teslim edildiği yerde ödeme yapılacağı belirtilerek, bu kuralın istisnasına yer verilmiş ve son olarak satıcının işyerinin değişmesinin alıcının semen ödeme yükümlülüğüne etkisi açıklanmıştır (md.57). Alıcı, semenin ödeme yerinde ödenmesiyle ilgili masrafları karşılamalıdır. Bu kapsamda semenin ödeme yerine geç varınca kadar oluşabilecek risklerden (örneğin semenin kaybolması) alıcı sorumludur¹¹⁴.

Satıcının İşyerinde Ödeme

Viyana Satım Antlaşması'na göre alıcının semeni ödeme yeri, başka bir şekilde belirlenemiyorsa satıcının işyeridir [md.57(1)(a)]. Bu konuda taraf devlet mahkemeleri, maddenin lafzının açık olduğuna, bu nedenle aksi kararlaştırılmadıkça alıcının semeni satıcının işyerinde ödemesi gerektiğine karar vermektedir¹¹⁵. Satıcıya ait birden çok işyeri söz konusuysa ödemenin yapılacağı yer, sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan işyeridir (md.10). Sözleşmeyle en sıkı ilişkili işyeri ise bir görüşe göre sözleşmenin kurulmasıyla ilgili olan işyeridir¹¹⁶. Daha makul olan diğer bir görüşe göre ise sözleşmenin ifasıyla ilgili olan işyeri, en sıkı ilişkili işyeridir¹¹⁷; zira ifanın taraflarca kararlaştırılan şekilde gerçekleştirilmesi bakımından etkili olması, karşı tarafın şikâyetlerine cevap verebilecek olması, aynı zamanda sözleşmenin değiştirilmesine karar verebilecek olması veya sözleşmenin ifası bakımından gerekli olan diğer tüm işlemleri gerçekleştirebilecek olması nedeniyle, sözleşmenin ifasının gerçekleştiği işyeri esas alınmalıdır¹¹⁸. Taraflardan birinin hiçbir işyeri yoksa, tarafların mutata meskeni işyeri olarak kabul edilmelidir¹¹⁹.

Ödemenin banka aracılığıyla yapıldığı durumlarda, satıcının bankası ile iş yeri farklı ülkelerde ise satıcının bankasının merkezi, ödeme yeridir¹²⁰. Ödeme akreditif yoluyla yapılacaksa, ödeme yeri belgeleri kabul eden ve akreditif açan bankanın yerleşim yeri veya belgeleri teslim alan muhabir bankanın yerleşim yeridir¹²¹.

Sözleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan ceza, zarar ve faiz gibi ödemelerin yeri de (md.57'nin kıyasen uygulanması suretiyle), semeni ödeme yeridir¹²². Uygulamada ödeme genellikle satıcıya fatura ibraz edildikten

¹⁰⁹ Zeytin, s. 235.

¹¹⁰ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 306.

¹¹¹ Enderline/Maskow/Stronbach (aktaran: Zeytin, s. 235), Staudinger/Magnus, Art. 56 ve Herber/Czerwenka, Art. 56 (aktaran: Durak, s. 86).

¹¹² Bmberger/Roth/Saenger (aktaran: Zeytin, s. 235).

¹¹³ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 306, Schlechtriem/Schwenzer/Schroeter/Mohs, Art. 56, MünchKommBGB/Huber, Art. 56 (aktaran: Durak, s. 86).

¹¹⁴ Zeytin, s. 238.

¹¹⁵ Almanya Karlsruhe Temyiz Mahkemesi, 10.12.2003 T. İtalyan Yüksek Mahkemesi, 07.08.1998 T. (aktaran: Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 307).

¹¹⁶ Staudinger/Magnus (aktaran: Schwenzer/Çağlayan Aksoy, s. 342).

¹¹⁷ Ferrari (aktaran: Schwenzer/Çağlayan Aksoy, s. 342).

¹¹⁸ Schwenzer/Çağlayan Aksoy, s. 342.

¹¹⁹ Schlechtriem/Schwenzer/Schroeter/Ferrari, Art. 10 (aktaran: Durak, s. 127).

¹²⁰ Durak, s. 124.

¹²¹ Durak, s. 125.

¹²² Zeytin, s. 238.

sonra yapılmaktadır¹²³. Fatura ise satıcının hangi iş yerini uygun gördüğüne dair bir işarettir; ancak satıcı kendisine kolaylık sağlamak adına ödemenin belirli bir yerde yapılmasını öngörmüş olsa da alıcı bu yönde bir belirleme ile bağlı değildir ve ödemeyi satıcının sözleşmeyle en sıkı ilişkili işyerinde yapmakla sorumluluktan kurtulabilir¹²⁴.

Teslim Yerinde Ödeme

Satıcının işyerinde ödeme kuralının istisnasına göre satım bedelinin ödenmesi ile malların ve belgelerin teslim edilmesi, karşılıklı ve aynı anda yapılacaktır; ödeme teslim yerinde (malın veya belgelerin teslim edileceği yerde) yapılmalıdır [md.57(1)(b)]. Bu hallerde malların veya belgelerin teslim yerinin neresi olacağı önemlidir. Taraflar bir sunucu banka tarafından, alıcıya belgeler sunulunca havale şeklinde ödeme yöntemi belirlemişlerse; ödeme yeri alıcının işyeri olur¹²⁵. Eğer ödeme akreditif yoluyla yapılacaktır; ödeme yeri ya amir bankanın olduğu yer ya da kabul eden bankanın olduğu yerdir¹²⁶. Taraflar bu konuda anlaşmamışlarsa teslim yeri, somut olayın özellikleri de gözetilerek, Viyana Satım Antlaşması'nın yedek kurallarına göre belirlenmelidir¹²⁷.

İşyeri Değişikliğinin Etkisi

Viyana Satım Antlaşması'na göre satım sözleşmesi yapıldıktan sonra, ancak semen ödenmeden önce işyerinin değiştirilmesinden dolayı ortaya çıkan ek masraflara katlanma yükümlülüğü satıcıya aittir [md.57(2)].

Satıcının, ödeme zamanından önce işyeri değişikliğine gitmesi, alıcıya ek masrafları talep etme yetkisi verse de alıcının semeni ödeme borcu, değişiklikten önceki hal ve şartlarda devam eder¹²⁸. Yani bu durumda da alıcı semeni satıcının yeni işyerinde ödemek ve tüm tedbirleri alarak, formaliteleri yerine getirmek zorundadır. Satıcının işyerinin değişmesi nedeniyle semenin yeni işyerine gönderilmesi durumunda ortaya çıkabilecek risklere de alıcı katlanır¹²⁹.

Satıcının, sözleşmeyle ortaya çıkan alacağını devretmesi durumunda semen, satıcının iş yerinde ödeme kuralı gereğince, alacağı devralan üçüncü kişiye ait işyerinde ödenmelidir¹³⁰. Ancak bu durumda satıcı, durumu hemen alıcıya bildirmekle yükümlüdür¹³¹; aksi halde alıcı sorumluluktan kurtulacağı için ödemede yaşanacak gecikme nedeniyle satıcı, kendisine tanınan haklardan¹³² faydalanamaz (md.80).

Ödeme Zamanı

Alıcı, semeni, aralarındaki sözleşmede veya Viyana Satım Antlaşması'nda belirtilen zamanda hemen ödemelidir; satıcının bunun için talepte bulunmasına ya da başkaca bir formaliteyi yerine getirmesine gerek yoktur (md.59).

Ödeme zamanının taraflarca belirlenmesi dışında belirlenebilir olması da yeterlidir¹³³. Taraflar arasındaki belirleme ise genellikle ödeme ile ilgili bir klotun aralarındaki sözleşmeye eklenmesi suretiyle gerçekleşir¹³⁴.

¹²³ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 308.

¹²⁴ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 308.

¹²⁵ Schlechtriem/Schwenzer/Schroeter/Mohs, Art. 57 (aktaran: Durak, s. 132).

¹²⁶ Schlechtriem/Schwenzer/Schroeter/Mohs, Art. 57 (aktaran: Durak, s. 132).

¹²⁷ Kaya, s. 129.

¹²⁸ Kaya, s. 126.

¹²⁹ Schlechtriem/Schwenzer/Schroeter/Mohs, Art. 57 (aktaran: Durak, s. 130).

¹³⁰ Kaya, s. 127.

¹³¹ Zeytin, s. 238.

¹³² Satıcının Viyana Satım Antlaşması'na göre bu hakları; faiz talep etme hakkı (md.78), aynen ifayı talep hakkı (md.62), sözleşmeyi ortadan kaldırma hakkı (md.64), tazminat talep etme hakkı (md.74), ifayı askıya alma hakkı (md.71), malın özelliklerini belirleme hakkı (md.65)'dir.

¹³³ Schlechtriem/Schwenzer/Schroeter/Mohs, Art. 58 (aktaran: Durak, s. 139).

¹³⁴ Schlechtriem/Schwenzer/Schroeter/Mohs, Art. 57 (aktaran: Durak, s. 140).

Bir görüşe göre satıcı, semeni zamanından önce kabul etmek zorunda değildir. Ancak ödeme zamanından önce semeni kabul etmiş olan satıcı, bununla ilgili riskleri de kabul etmiş olmaktadır. Bu kapsamda satıcı, ödeme zamanı gelmeden semeni kabul etmişse, (örneğin kur farkından dolayı) uğradığı zararı alıcıdan talep edemez¹³⁵. Daha makul olan diğer görüşe¹³⁶ göre ise burada bilinçli bir boşluk söz konusudur; zira Viyana Konferansı'nda md.52(1)'e benzer bir maddenin satıcıya erken ifayı kabul etmemesi için eklenmesi teklifi reddedilmiştir. Bu nedenle satıcı erken ifayı, ancak esaslı bir ihlâl teşkil ediyorsa reddedebilir. Sonuç olarak satıcı erken ifayı kabul etmek zorunda olduğundan, erken ifadan dolayı zarar etmesi hâlinde (para biriminde meydana gelecek bir dalgalanma gibi) alıcıdan tazminat talep edebilir¹³⁷.

Semen ödeme yükümlülüğü alıcının asli yükümlülüğü olduğundan, meydana gelebilecek bir aksaklıkta korunması gereken satıcıdır. Yani bir zarar meydana geldiğinde buna katlanması gereken alıcı olmalıdır. Bu nedenle satıcının erken ödemeyi ret veya kabul edebileceği, ancak uğrayabileceği zararları talep edemeyeceği görüşündense, esaslı bir ihlâl neden olmadığı sürece erken ifayı kabul etmek zorunda olduğu, bir zarar meydana gelmesi durumunda ise alıcıdan tazminat talep edebileceği görüşü daha makuldür.

Viyana Satım Antlaşması'nın, ödeme zamanını düzenleyen maddesi (md.58), karmaşık bir şekilde düzenlenmiş olduğundan¹³⁸, fıkraları ayrı başlıklar altında incelenecektir.

Malların veya Belgelerin Alıcının Tasarrufuna Hazır Bulundurulması Anı

Viyana Satım Antlaşması'na göre ödeme zamanı taraflarca belirlenmemişse, malların veya malları temsil eden belgelerin alıcının tasarrufuna bırakılması anında alıcının semeni ödeme yükümlülüğü muaccel hale gelmektedir¹³⁹ [md.58(1)].

Sözü edilen düzenlemede yer alan ancak kapsamı belli olmayan, “malları temsil eden belgeler” ve “alıcının tasarrufu” kavramlarını incelemek gerekir. Malları temsil eden belgeler, depolanmış durumda bulunan veya taşıyıcıya verilmiş olan malları temsil etmeleri için düzenlenen kıymetli evraktır; makbuz senedi, taşıma senedi veya konşimento malları temsil eden belgelerin başında gelir¹⁴⁰. Doktrinde sözü edilen belgelerin kapsamı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre bu belgelerin kapsamı geniş yorumlanmalı ve sigorta poliçesi gibi belgeler de buraya dâhil edilmelidir¹⁴¹. Daha makul olan diğer bir görüşe göre bu belgelerin kapsamı dar yorumlanmalıdır¹⁴². Bu kapsamda md.30 ve md.34'te satıcının mallara ilişkin vermesi gereken belgeler (menşe şahadetnamesi, kalite belgesi ve gümrük belgeleri gibi) malları temsil eden belgeler kapsamında ele alınmamalıdır¹⁴³. Bu belgelerin, satıcının malları teslim etme, alıcının ise semeni ödeme yükümlülüğünün bir unsuru olması; dolayısıyla bu yükümlülüklerin ihlâli hâlinde tarafların birbirlerine karşı hukuki imkânlarla başvurmaya neden olması düşünüldüğünde, kapsamının dar yorumlanması görüşü daha makuldür.

Göndermenin de içinde olduğu satımlarda ise satıcı, malları ya da malları temsil eden belgeleri alıcıya ulaştırılmak üzere ilk taşıyıcıya verdiği anda teslim borcunu ifa etmiş olmaktadır [md.31(a)]. Ancak bu durumda mallar ya da belgeler varma yerine ulaştıktan sonra alıcının tasarrufuna hazır hale gelmektedir. Dolayısıyla satıcı açısından alıcıya teslim edilmek üzere mallar ilk taşıyıcıya verildiği anda teslim borcu yerine getirilmiş

¹³⁵ Zeytin, s. 242.

¹³⁶ Schwenger/Çağlayan Aksoy, s. 1001.

¹³⁷ Schwenger/Çağlayan Aksoy, s. 1002.

¹³⁸ Kaya'ya göre maddenin karmaşık şekilde düzenlenmiş olması doktrinde eleştirilmektedir. Bknz. Kaya, s. 109).

¹³⁹ İsviçre Mahkemesi konuya ilişkin bir kararında; “Dava Alman satıcı tarafından İsviçreli alıcıya karşı semenin ödenmesi talebiyle açılmıştır. Alıcı, satıcının gümrük işlemlerini yerine getirmek için gerekli belgeleri teslim etmediğini ve bu nedenle malları geri göndermek zorunda kaldıklarını belirtir. Ancak alıcının, satıcının malları veya zilyetliği sağlayan belgeleri hazır ettiği anda, semeni ödemesi gerekmektedir. Ayrıca genel olarak belgelerin ihracatı yapan tarafça sağlanması gerekir, bu tarafın ise her koşulda satıcı olmadığına” karar vermiştir. 12.08.1997 T. (aktaran: Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 277).

¹⁴⁰ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 270.

¹⁴¹ Schlechtriem (aktaran: Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 311).

¹⁴² Honsel, Gabriel (aktaran: Kaya, s. 112).

¹⁴³ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 311.

iken, alıcının satım bedelini ödeme borcu ise malların varma yerinde tasarrufuna hazır bulundurulduğu ve sonrasında muayenenin tamamlandığı anda ifa edilmiş olur¹⁴⁴.

Sözü edilen düzenlemede, satıcı bakımından malları veya belgeleri alıcının tasarrufuna hazır bulundurmaktan neyin kastedildiği de belirsizdir. Bir görüşe göre malların veya belgelerin, öncelikle belirlenmesi, ardından alıcıya teslim edileceğine dair açıklayıcı bir ihbar yapılması ve bu ihbarın alıcıya ulaşmasıyla satıcı bu yükümlülükten kurtulur¹⁴⁵. Daha makul olan başka görüşe göre ise mallar veya bunları temsil eden belgeler üzerinde alıcıya doğrudan ve fiili bir hâkimiyet imkânı sağlanması gerekir¹⁴⁶.

Viyana Satım Antlaşması, satıcıya koşula bağlı teslim hakkı tanımaktadır [md.58 (1)]; buna göre satıcı, isterse, malların veya belgelerin teslimini, alıcının semeni ödeme koşuluna bağlayabilir. Bu durumda tarafların yükümlülüklerini aynı anda ifa etmeleri gerekir¹⁴⁷.

Satıcının Hapis Hakkı

Viyana Satım Antlaşması'nda, taşınmaz satımlarda da satıcıyı koruyan bir düzenlemeye yer verilmiştir [md.58(2)]. Buna göre satıcı, taşımayı da kapsayan satımlarda hapis hakkına sahiptir¹⁴⁸. Bu düzenlemeye göre satıcı, malları taşıyan üçüncü kişiye (taşıyıcıya), alıcıdan ödeme almaksızın malları teslim etmeme emri verme, başka bir ifadeyle ödeme yapılmadığı sürece mallara el koyma yetkisine sahiptir. Burada dikkat edilmesi gereken ise alıcının muayene imkânı bu durumda da devam etmektedir¹⁴⁹. Dolayısıyla satıcı, hapis hakkını kullansa dâhi alıcıya malları muayene etme fırsatı tanınmalıdır.

Alıcının Muayene Hakkı

Viyana Satım Antlaşması'nda semeni ödeme konusunda satıcıya tanınan üstün haklar, alıcıya, malları muayene etmeden semeni ödemekten kaçınma imkânı tanınmak suretiyle dengelenmiştir [md.58(3)]. Ancak alıcıya muayene imkânı tanıyan bu düzenlemenin uygulamada önemi bulunmamaktadır; zira aşağıda açıklanacağı üzere, taraflar genellikle kendilerini daha güvende hissettiklerinden, akreditif benzeri ödeme şekillerini tercih etmektedir. Bu durumda ödeme, mallardan bağımsız olarak, banka vasıtasıyla yapıldığından, genellikle alıcının muayene imkânı ortadan kalkmaktadır¹⁵⁰.

Görülebileceği üzere, Viyana Satım Antlaşması'nda semeni ödeme konusunda satıcının haklarına üstünlük tanınmıştır. Bunun yanında, alıcıya da malları muayene etmeden semeni ödemekten kaçınma imkânı tanınarak taraf menfaatleri arasında denge sağlanması amaçlanmıştır.

Ödeme Şekli

Viyana Satım Antlaşması'nda ödeme şekliyle (peşin ya da taksit olarak, nakit ya da kıymetli evrakla) ilgili de herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Ödeme şeklini belirlerken, para birimi ve kurun belirlenmesi konusunda izlenen yöntem uygulanmalıdır. Buna göre tarafların aralarında kararlaştırdığı hükümler, bunlar yoksa aralarında süregelen alışkanlıklar, uluslararası ticari teamüller, Viyana Satım Antlaşması'nın diğer hükümleri, bunlar da yetersiz kalırsa yetkili ülkenin ulusal satım hukuku kuralları dikkate alınır.

Alıcının semen borcu nakit bir miktarın ödenmesi olabileceği gibi, kaydi bir ödeme yolu seçilmiş ve bir akreditif açılması da kararlaştırılmış olabilir¹⁵¹. Uluslararası ticarete en yaygın ödeme şekli "akreditiftir". Akreditif ise akreditif amiri adı verilen kişinin verdiği talimat çerçevesinde, çoğu zaman bir banka olan

¹⁴⁴ Kaya, s. 115.

¹⁴⁵ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 311.

¹⁴⁶ Kaya, s. 111.

¹⁴⁷ Kaya, s. 116.

¹⁴⁸ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 309.

¹⁴⁹ Zeytin, s. 242.

¹⁵⁰ Kanişlı, s. 31.

¹⁵¹ Işıntan, Pelin, "Uluslararası Satım Sözleşmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Borçlar Kanunu Düzenlemelerinde Aynen İfa Kavramı", GUHFD., (1), 2013, s. 176.

muhatabin, akreditif açtırmanın ad ve hesabına satıma konu malların bedelini ödeme yetkisini; buna karşılık lehtar olarak tanımlanan satıcı veya onun yetkilendirdiği kişinin de öngörülen belgeleri ibraz etmesi karşılığında ödemeyi talep etme yetkisini kazandığı bir havaledir¹⁵². Belgelerin ibrazı koşulundan dolayı akreditif, bir *koşullu havale* niteliğindedir¹⁵³. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bir kararına¹⁵⁴ göre ise akreditif; “*mal satın almış bir kimsenin, bir banka ile yaptığı anlaşma üzerine, o bankanın, belli belgelerin satıcı tarafından ibrazı karşılığında, bu satıcıya satış parasını ödemesini hedef tutan bir akittir.*”

Satıcı, çek ile yapılan ödemeyi ise kabul etmek zorunda değildir; zira çekin bankaya ibrazından sonra ve karşılığı olması hâlinde ödeme gerçekleşmiş olmaktadır¹⁵⁵. Yani bu durum satıcı için bir risk taşımaktadır.

b. Türk Borçlar Kanunu'na Göre Bedeli Ödeme Yükümlülüğü

TBK'ya göre satılanın bedelinin ödenmesi, alıcının birincil yükümlülüğüdür¹⁵⁶. TBK'da, Viyana Satım Antlaşması'nda olduğu gibi alıcının yükümlülükleri ile ilgili düzenlemeler, ancak tarafların aksini kararlaştırmadıkları durumlarda yani yedek hukuk kuralları olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla taraflar, satış bedelini, gabin hükümleri ve emredici hukuk kurallarına aykırı olmamak şartıyla, serbestçe belirleyebilirler¹⁵⁷.

TBK'ya göre satılanın bedelin belirlenmesi, ödeme yeri, ödeme zamanı ve ödeme şekline ilişkin yedek kurallar, göz ardı edilebilecek farklılıklar dışında Viyana Satım Antlaşması ile benzerdir. Yükümlülüğün detayları ise aşağıda incelenecektir.

Yükümlülüğün Kapsamı

TBK'ya göre (Viyana Satım Antlaşması'nda olduğu gibi) satış bedeli, ancak para veya para yerine geçen (parasal) bir değerdir. Buna göre satış bedeli, satıcının satılan malı teslim etmesinin karşılığını oluşturan ve alıcının satıcıya ödemekle yükümlü olduğu bir miktar para veya para yerine geçecek (parasal) bir değerdir¹⁵⁸.

Yargıtay malın bedelinin ödenmesinin ispat yüküne ilişkin bir kararında; “*Dava, satım sözleşmesinden kaynaklanan alacağın tahsiline ilişkindir. Davacı, satılan mal bedelinin kısmen ödenmediğini iddia etmiş, davalı ise mal bedelinin ödendiğini savunmuştur. Satıma konu makinenin değerinin, satım bedelinin ne miktar olduğunun ispat yükü davacı satıcıdadır. Ne var ki davalı alıcı şirket yetkilisi satım bedelinin 10.500 TL olduğunu kabul etmiştir. Bu durumda satılan malın bedelinin ödenip ödenmediğinin ispat yükü davalı alıcıda¹⁵⁹*” olduğuna karar vermiştir. Satış bedelini ödeme yükümlülüğünün alıcının temel yükümlülüğü olduğu düşünüldüğünde, Yargıtay tarafından satış bedelinin ödenip ödenmediğinin ispat yükünün alıcıya yüklenmiş olması hakkaniyete uygundur.

Satıcı, satış bedeli alacağını garanti altına almak isteyebilir. Bunun için TBK'da özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte, taraflar bu konuda anlaşmaya vararak, teminat sözleşmelerden birini tercih edebilirler; bu sözleşmeler ise kefalet veya rehindir¹⁶⁰. Bunların yanında satıcı, ödemezlik def'i, akreditif, mülkiyeti saklı tutma anlaşmasına da başvurabilir¹⁶¹. Bu takdirde satıcı, sözleşmeyi TMK md.764(1)'e göre alıcının yerleşim yeri noterliğindeki özel siciline (mülkiyeti saklı tutma siciline) kaydettirmek zorundadır, bu kayıt geçerlilik şartıdır¹⁶². Eğer satıcı, bu şekilde mülkiyet hakkını saklı tutmuşsa, sözleşmeden dönme hakkını da saklı tutmuş

¹⁵² Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 492.

¹⁵³ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 492.

¹⁵⁴ Yarg. HGK., E. 1964/942, K. 1964/637, 04.11.1964. <https://www.kazanci.com.tr> E.T. 01.12.2022.

¹⁵⁵ Zeytin, s. 231.

¹⁵⁶ Eren, Özel Hükümler, s. 159.

¹⁵⁷ Aral/Ayrancı, s. 168.

¹⁵⁸ Köroğlu, s. 31.

¹⁵⁹ Yarg. 19. HD., E. 2013/3944, K. 2013/19534, 9.12.2013 (aktaran: N. Yavuz, s. 88).

¹⁶⁰ Eren, Özel Hükümler, s. 159.

¹⁶¹ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 236.

¹⁶² Eren, Özel Hükümler, s. 159.

sayılır¹⁶³. Satıcı, alıcının satış bedelini ödemede temerrüde düşmesi hâlinde, sözleşmeden dönerek malın geri verilmesini isteyebilir (TBK md.235).

Bedelin Tespit Edilmesi

TBK'ya göre alıcı, satış bedelini ifade etmeksizin malı alacağını kesin bir dille bildirmişse; satış, ifa zamanı ve yerindeki ortalama piyasa fiyatı üzerinden yapılmış kabul edilir [md.233(1)]. Geçerli bir önerinin sözleşmenin esaslı unsurlarını (satış sözleşmesinde satış bedeli gibi) içermesi beklenir; ancak taraflarca satış bedelinin sözleşmenin kurulması anında kesin olarak belirlenmediği durumlarda, bedelin belirlenebilir nitelikte olması yeterlidir¹⁶⁴; zira TBK md.207(3)'e göre; “*“Durum ve koşullara göre belirlenmesi mümkün olan bedel, kararlaştırılmış bedel hükmündedir.”* Benzer şekilde, md.233(1)'e göre alıcı kesin sipariş yapmış, fakat bedeli belirlememiş ise satış sözleşmesinin kurulacağı düzenlenmiştir. Bu durumda satış bedeli belirtilmemiş olsa bile karşı tarafın sadece evet demesiyle md.233 gereğince, siparişin yapıldığı gün ve yerde cari fiyat üzerinden belirlenecek bedel üzerinden sözleşme kurulmuş olur¹⁶⁵. Belirtmek gerekir ki, md.233/1'deki kural, ancak ortalama fiyatı bulunan malların satışında uygulanır; tarafların bedel üzerindeki anlaşmayı saklı tutmaları veya bedeli belirlemede anlaşamamaları hâlinde, sözleşme geçerli olarak kurulmayacağından, bu fıkra hükmü uygulanmaz¹⁶⁶. Ortalama piyasa fiyatı ise ticari yaşamda piyasası olan belirli bir malın, bir ticari çevrede düzenli olarak yapılan alışverişlerinde uygulanan ortalama fiyattır¹⁶⁷. Burada gerek piyasa fiyatı gerekse de borsa fiyatı değişkenlik gösterebildiğinden, kanun ortalama fiyatı esas almıştır.

Satıcı, ifayı geciktirmek suretiyle, dürüstlük ilkesine aykırı olarak, piyasa fiyatındaki dalgalanmadan menfaat elde edemez. Satıcının temerrüdü sırasında fiyatların beklenmedik şekilde düşmesi hâlinde satıcı, TBK md.119 hükmü gereğince alıcıya karşı tazminat ödemekle yükümlü olur¹⁶⁸.

Satış bedelinin belirlenmesi konusunda üçüncü bir kişi ya da taraflardan biri de yetkilendirilebilir¹⁶⁹. Elbette yetkilendirilen üçüncü kişi veya taraflarından biri, satış bedelini belirlerken, hakkaniyet ve dürüstlük ilkelerine uygun hareket etmelidir. Bu gibi durumlarda, üçüncü kişinin kişiliği önemliyse ve üçüncü kişi satış bedelinin miktarını belirlemek istemezse veya belirlemesi imkânsız olursa (örneğin, üçüncü kişinin ölmesi), artık taşınır satış sözleşmesi geçerli olarak kurulmuş olmadığı için taraflar için bağlayıcı olmaz¹⁷⁰.

Eğer satış bedeli, satılanın ağırlığına göre hesap ediliyorsa, md.233(2) gereğince, darası (ambalajın ağırlığı) indirilir ve ağırlıktan düşülür¹⁷¹; bununla birlikte, md.233(3) gereğince, bedelin safi olmayan ağırlıktan yahut bu ağırlıktan belirli bir miktar veya yüzde indirilmek suretiyle hesaplanacağına ilişkin ticari teamüller saklıdır¹⁷².

Sözü edilen düzenleme (md.233), ilerde belirli tarihte ifa edilmesi şartıyla yapılan “*vadeli işlemlere*” işin mahiyetinden dolayı uygulanamaz; zira böyle satış sözleşmelerinde, fiyatın belirlenmemiş olmasına neredeyse hiç rastlanmaz¹⁷³. Görüleceği üzere satış bedelinin taraflarca belirlenmediği durumda, kanuna göre belirlenmesi bakımından TBK ile Viyana Satım Antlaşması hükümleri benzerdir.

¹⁶³ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 240.

¹⁶⁴ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 148.

¹⁶⁵ N. Yavuz, s. 389.

¹⁶⁶ Aral/Ayrancı, s. 168.

¹⁶⁷ N. Yavuz, s. 390.

¹⁶⁸ “*Temerrüde düşen borçlu, beklenmedik hal sebebiyle doğacak zarardan sorumludur.*”

¹⁶⁹ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 148.

¹⁷⁰ Köroğlu, s. 33.

¹⁷¹ Aral/Ayrancı, s. 168; Cevdet Yavuz, s. 112.

¹⁷² Aral/Ayrancı, s. 168; C. Yavuz, s. 112.

¹⁷³ N. Yavuz, s. 390.

Ödeme Yeri

Satış bedelini ödeme borcu, para borcu olup, niteliği itibarıyla “götürülecek bir borçtur”. Yani aksi kararlaştırılmadıkça alıcı, satış bedelini satıcının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde ödemek zorundadır [md.89(1)]. Bunun sonucu olarak taşıma veya havale gibi masraflar alıcıya ait olur. Taşıma esnasında para, kıymetli evrak veya diğer şeylerin telef ve kaybolma tehlikesi, postada veya taşımadaki gecikmelerin riski de alıcıya ait olur¹⁷⁴. Viyana Satım Antlaşması hükümleri de bu yöndedir.

Ödeme yeri konusunda, TBK ile Viyana Satım Antlaşması arasında benzerlikler bulunduğu gibi farklılıklarda bulunmaktadır. Buna göre Viyana Satım Antlaşması’nda da alıcı, semeni kural olarak satıcının işyerinde öder; fakat aynı anda ifanın gerçekleştiği durumlarda, malın veya onu temsil eden belgelerin teslim yerinde de ödemenin gerçekleşebileceği düzenlenmiştir [md.57(1)]. TBK’da ise ifade edildiği üzere, para borcu götürülecek borçlardan olduğu için tarafların aksini kararlaştırmadığı her durumda, alacaklının (satıcı) yerleşim yerinde ödenmelidir¹⁷⁵. Diğer bir farklılık ise Viyana Satım Antlaşması’na göre satıcının işyeri değişmişse alıcı, masrafları satıcıya ait olmak üzere ödemeyi satıcının yeni işyerinde yapar [md.57(2)]. TBK’ya göre de kural böyle olmakla birlikte¹⁷⁶, borcun doğumundan sonra alacaklının (satıcı) yerleşim yeri veya işyeri değişmişse ve bu durum borçlunun (alıcı) durumunu önemli ölçüde zorlaştırmışsa borçlu (alıcı), alacaklının (satıcı) önceki yerleşim yeri veya işyerinde ifada bulunabilir [md.89(2)]. Örneğin, paranın yeni yerleşim yerine gönderilmesi veya götürülmesi eski duruma göre daha büyük bir masrafı gerektiriyor ya da daha az güvenli ise ödeme yeri, alacaklının (satıcı) borcun doğduğu andaki yerleşim yeridir¹⁷⁷. Belirtmek gerekir ki, aslında Viyana Satım Antlaşması’nda böyle açık bir hüküm bulunmasa da dürüstlük ilkesi gözetilerek, aynı sonuca ulaşılabilir.

Ödeme Zamanı

TBK’ya göre satış bedeli, aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça, TBK md.207(2) ve 234(1)’e göre satılanın teslimiyle aynı anda ödenmelidir¹⁷⁸. Peşin ödeme kuralı, pek çok ticari teamülü sınırlamakta ve değerinden düşürmektedir; zira ticari teamüllere göre satış bedeli, daha güvenli bir yöntem olması nedeniyle genellikle kaydi olarak (örneğin akreditifle) ödenmektedir¹⁷⁹. Bunun yanında veresiye satışlar, taksitli satışlar ve ön ödemeli satışlar da md.234(1)’in kapsamı dışında kalmaktadır. Buna göre uygulamada ödeme zamanı üç farklı şekilde olabilmektedir, bunlar:

i. Peşin satışlarda ödeme zamanı; burada genel kural geçerli olup, aksi kararlaştırılmamışsa satılan mal alıcının zilyetliğine girdiği anda muaccel olur. Başka bir ifadeyle satıcı, malı alıcıya devrettiği veya devrini fiilen önerdiği anda bedele hak kazanır. Devir önerisi sözlü değil, malın tevdi edilmesi gibi fiili olmalıdır¹⁸⁰. Satıcının alıcıdan bedeli istemeden önce alıcıya ifa amacıyla sunmuş olduğu malı onun devralmaması hâlinde, tevdi yerine bırakması gerekir¹⁸¹.

ii. Vadeli (veresiye-kredili) satışlarda ödeme zamanı; burada satılanın tesliminden belirli bir süre sonra ödeme gerçekleşmektedir. Bu nedenle ödeme zamanı: tarafların belirlediği teslim tarihinden sonraki ileri bir tarihtir. Burada satıcı, satış bedeline kavuşmayı güvenceye almak için TMK md.974 gereğince mülkiyeti saklı tutma anlaşması yapabilir¹⁸².

¹⁷⁴ Eren, Genel Hükümler, s. 1059.

¹⁷⁵ Öz, s. 18.

¹⁷⁶ Eren, Genel Hükümler, s. 1059; Oğuzman/Öz, s. 349.

¹⁷⁷ Eren, Genel Hükümler, s. 1059; Kılıçoğlu, s. 686.

¹⁷⁸ Eren, Özel Hükümler, s. 159.

¹⁷⁹ N. Yavuz, s. 393.

¹⁸⁰ Eren, Özel Hükümler, s. 159.

¹⁸¹ Eren, Özel Hükümler, s. 161.

¹⁸² Serozan, Borçlar Hukuku, s. 236.

iii. Ön ödemeli satışlarda ödeme zamanı: bu durumda taraflar önce satılanın bedelinin ödenmesine sonra teslim edilmesine karar vermektedir; örneğin abone sözleşmeleri bu şekildedir¹⁸³.

Yargıtay konuya ilişkin bir kararında; “*satılan mal teslim edilirken, bedel peşin ödenir. Bu kuralın aksini ispat külfeti ise davalı alıcıdadır.*” şeklinde karar vermiştir¹⁸⁴.

Ödeme bir vadeye bağlanmıyorsa; satıcının erken ödemeyi kabul etmesi gerekip gerekmediğini de incelemek gerekir. Hâkim görüşe göre satıcı, erken ödemeyi kabul etmelidir, zira vade, alıcı lehine konulmuştur¹⁸⁵. TBK’ya göre de alıcı, ödemeyi süresinden (vadeden) önce yapabilir (md.96)¹⁸⁶. Ancak ödemenin zamanında yapılması satıcı yararına ise alıcı erken ödeme yapamaz¹⁸⁷.

Ödeme zamanı konusunda Viyana Satım Antlaşması ile TBK arasında farklılık bulunmaktadır. Buna göre Viyana Satım Antlaşması’nda alıcı, semeni malları muayene ettikten sonra ödeme hakkına sahipken [md.58(3)], TBK’ya göre alıcının satış bedelini malın teslimi anında ödemesi gerekir. Bu zamanı, malın muayene edilmesi sonrasında erteleme ise mümkün değildir¹⁸⁸.

Ödeme Şekli

Satış bedeli kural olarak Türk parası üzerinden kararlaştırılır [md.99(1)]; ancak taraflar, satış bedelini yabancı para olarak veya bu paranın ödeme zamanındaki karşılığıyla Türk parası olarak kararlaştırabilirler [md.99(2)]. Sonuç olarak taraflar, satış bedelini Türk parası olarak belirleyebilecekleri gibi yabancı para olarak da belirleyebilirler¹⁸⁹.

Yargıtay konuya ilişkin bir kararında; “*Dava, kur farkı alacağından kaynaklanan alacağın tahsiline yönelik icra takibine yapılan itirazın iptali istemine ilişkindir. Taraflar arasındaki sözleşmede kararlaştırılan bedel yabancı para cinsinden olup, davacı alacağının tahsili için davalı tarafından verilen çekleri teslim almış olmakla çekin bir ödeme aracı olması nedeniyle çek üzerindeki bedel dışında herhangi bir kur farkı talep edemez. Davacı tüm alacağının bu bedel üzerinden ödenmesini kabul etmiş bulunmaktadır.*” demektedir¹⁹⁰. Yargıtay’ın bu kararı hakkaniyete uygun değildir; zira satış sözleşmelerinde malın bedelinin ödenmesi alıcının asli edim yükümlülüğü olduğundan, ödeme konusunda ortaya çıkacak uyuşmazlıklarda satıcının menfaatlerinin korunması gerekir.

Alıcı, satış bedelini nakit olarak veya kaydi olarak da (satıcının banka hesabına para yatırarak) ödeyebilir. Ancak bir görüşe¹⁹¹ göre alıcının bedeli kaydi olarak ödeyebilmesi için ya sözleşmede bunu kararlaştırmış olmaları ya da satıcının kendisine bu hususta yetki vermesi gerekir. Daha makul olan başka bir görüşe göre kaydi parayla ödemeyi ifanın ta kendisi sayan yeni anlayış bu oluru şart koşmaz¹⁹². Bu görüşe göre son zamanlarda elektronik bir aygıtla, para tutarı ve gizli şifre tuşlanarak, banka kartı eşliğinde uzaktan ama anında (online, elektronik) ödeme gerçekleştirilmektedir. Sonuçta, uygulamada paranın o denli yedeği ortaya çıkmaktadır ki, yakın gelecekte bütün bu ödemeler, “*ifa uğruna*” ya da “*ifa yerine*” edim olarak değil, düpedüz “*ifa*” olarak sayılacaktır¹⁹³. Buna göre satış parası; a) ulusal parayla veya dövizle nakden, b) banka kartı

¹⁸³ Eren, Özel Hükümler, S. 162.

¹⁸⁴ Yarg. 3. HD., E. 2006/1790, K. 2006/4216, 13.04.2006 (aktaran: N. Yavuz, s. 98).

¹⁸⁵ Eren, Genel Hükümler, s. 1069; Oğuzman/Öz, s. 337; Kılıçoğlu, s. 699.

¹⁸⁶ “*Sözleşmenin hükümlerinden veya özelliğinden ya da durumun gereğinden tarafların aksini kastettikleri anlaşılmadıkça borçlu, edimini sürenin sona ermesinden önce ifa edebilir.*”

¹⁸⁷ Eren, Genel Hükümler, s. 1069; Oğuzman/Öz, s. 337; Kılıçoğlu, s. 699.

¹⁸⁸ Öz, s. 18.

¹⁸⁹ C. Yavuz, s. 29.

¹⁹⁰ Yarg. 19. HD., E. 2017/4782, K. 2018/5802, 14.11.2018. <https://www.kazanci.com.tr> E.T.01.12.2022.

¹⁹¹ Eren, Özel Hükümler, s. 160.

¹⁹² Serozan, Borçlar Hukuku, s. 236.

¹⁹³ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 150-151.

eşliğinde elektronik nakit parayla, c) banka havalesiyle kayden, d) banka çek kartı eşliğinde garantili çekle, e) normal çekle veya bonoyla ve f) kredi kartı eşliğinde harcama belgesiyle ödenebilir¹⁹⁴.

Öte yandan ülkemizde son zamanlarda, Türk Lirası'nın yabancı para birimleri karşısında hızla değer kaybetmesi sonucunda, 85 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı¹⁹⁵ ile yabancı para birimleriyle yapılan işlemlere önemli sınırlamalar getirilmiştir. Buna göre Türkiye'de yerleşik kişilerin kendi aralarında akdedecekleri, konut ve çatılı işyeri dâhil gayrimenkul satış/kiralama sözleşmeleri, iş/hizmet sözleşmeleri ve taşıt satış/kiralama sözleşmelerinde yer alan ödeme yükümlülüklerinin döviz üzerinden veya döviz endeksli olarak kararlaştırılması mümkün değildir. Bu mevzuat değişikliği TBK md.138 anlamında öngörülemez değişiklik kabul edilerek sözleşmeyi uyarlama imkânı verebilir¹⁹⁶.

Ödeme şekli konusunda Viyana Satım Antlaşması'nda bir düzenleme bulunmadığını, bu nedenle konunun ödeme yerindeki ulusal hukuka göre belirlenmesi gerektiği daha önce belirtilmişti.

C. Malları Teslim Alma Yükümlülüğü

Malları teslim alma yükümlülüğü de alıcıya ait temel yükümlülüklerdendir. Aşağıda açıklanacağı üzere, Viyana Satım Antlaşması ve TBK'da satıcının malların zilyetliğini ve mülkiyetini devretme yükümlülüğünün karşılığı, alıcının malları teslim alma yükümlülüğüdür.

a. Viyana Satım Antlaşması'na Göre Teslim Alma Yükümlülüğü

Viyana Satım Antlaşması, alıcıya malı teslim alma yükümlülüğü getirmiştir (md.53). Yükümlülüğün detayları ise aşağıda incelenecektir.

Yükümlülüğün Kapsamı

Viyana Satım Antlaşması'na göre alıcı, satıcının teslim borcunu yerine getirebilmesi için kendisinden makul olarak beklenebilecek her türlü eylemde bulunmalı ve malları fiilen de teslim almalıdır (md.60). Düzenlemede sözü edilen "*makul olarak beklenebilecek eylemlerden*" ne anlaşılması gerektiği ise somut olayın özelliklerine göre belirlenmelidir¹⁹⁷. Bu davranışlara örnek olarak; gemi acentesiyle navlun sözleşmesi imzalamak, satıcıya geminin adını ve yükleme yerini bildirmek, teslim edilecek makinelerin kurulumu için iş yerinde yer açmak, md.65 uyarınca gerekliyse malların özelliklerini belirlemek ve ithalat prosedürleri çerçevesinde gereken idari izinleri ve üzerine düşen işlemleri yapmak gösterilebilir¹⁹⁸. Aksine anlaşma yoksa teslim için hazır bulundurulmuş malın boşaltılması işi ve masrafları da alıcıya aittir¹⁹⁹. Alıcı, satıcı ile aralarındaki sözleşmede açık veya örtülü bir düzenleme bulunmasa dâhi iş birliği yapma ve bilgilendirme yükümlülüğü gereğince satıcıyı kendi ülkesinde meydana gelen değişiklikler konusunda da bilgilendirmelidir²⁰⁰.

Malların fiilen devralınması, malla ilgili belgelerin alınması şeklinde olabileceği gibi alıcının kendi aracını veya yabancı bir aracı hazır bulundurması şeklinde de olabilir²⁰¹. Malları temsil edilen belgelerin varlığı durumunda alıcı, bu belgeleri de teslim almak zorundadır²⁰². Alıcı bu belgeleri teslim almadığında, sözleşmeye aykırılık gündeme gelir ve satıcı hukuki haklarını kullanabilir.

¹⁹⁴ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 150.

¹⁹⁵ RG. 30534 S. 13.09.2018 T.

¹⁹⁶ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 150.

¹⁹⁷ Kaya, s. 36.

¹⁹⁸ Kanışlı, s. 32.

¹⁹⁹ Zeytin, s. 243.

²⁰⁰ Durak, s. 180.

²⁰¹ Zeytin, s. 244.

²⁰² Durak, s. 179.

Alıcının teslim alma yükümlülüğü, ancak mallar kendisine aralarında düzenledikleri sözleşmeye uygun yer, zaman, kalite ve miktarda teslim edilmişse söz konusudur²⁰³. Bu nedenle bazı durumlarda alıcı, malları teslim almayı reddetme imkânına sahiptir²⁰⁴. Bu durumlar:

i. Satıcının teslim tarihinden erken veya kararlaştırılmış miktardan fazla teslim etmesi durumu; satıcının erken teslimde bulunduğu halde, alıcı teslimi reddedebilir [md.52(1)]. Alıcı bu yetkisini dürüstlük ilkesini gözeterek; kullanılmalıdır. Yani alıcının erken ifayı kabul etmemesi, satıcı için ciddi sorunlara neden olarsa alıcının bu yetkisini kullanması dürüstlük ilkesine aykırıdır²⁰⁵. Satıcının kararlaştırılan miktardan fazla malı teslimi hâlinde ise alıcı, yalnızca fazla miktarı teslim almayı reddedebilir [md.52(2)]. Ancak alıcı fazla olan miktarı kabul etmeyecekse, durumu satıcıya makul süre içinde bildirmelidir, aksi halde fazla olan miktarı da kabul ettiği varsayılır²⁰⁶. Burada belirtilmesi gereken bir diğer konu ise satıcının malı geç teslim etmesi hâlinde, alıcı ancak esaslı bir ihlâl varlığı hâlinde malları teslim almayı reddedebilir. Aksi halde alıcının, yalnızca geç teslimine dayanarak, malları teslim almayı reddetme imkânı yoktur²⁰⁷.

ii. Teslim edilen malın aralarında düzenledikleri sözleşmeyi esaslı ihlâl edecek derecede farklı olması durumu; bu durumda da alıcının malları reddetme hakkı bulunmaktadır. Ancak bu durumda dâhi sözü edilen aykırılık esaslı bir ihlâl düzeyinde değilse, alıcının malları reddetme hakkı bulunmamaktadır²⁰⁸. Alman Mahkemesi de benzer yönde bir kararında²⁰⁹; “malların uygunluğuna ilişkin bir kusurun esaslı bir aykırılık oluşturmadığı hallerde alıcının malı teslim almaktan kaçınmayacağına” hükmetmiştir.

Teslim alma yükümlülüğü kapsamında, alıcıdan beklenen davranışlara “makul olma” şartı getirilmesinin amacı, alıcıya yüklenen ağır sorumluluğu hafifleterek, taraf menfaatleri arasında dengeyi sağlamaktır.

Teslim Alma yeri

Viyana Satım Antlaşması’nda göre alıcının teslim alma yeri açıkça düzenlenmemiştir. Alıcının malları teslim alma yükümlülüğünü yerine getirmesi, öncelikle satıcının malları teslim etme yükümlülüğünü yerine getirmesine bağlıdır. Bu nedenle satıcının yükümlülüklerine ilişkin bölümde satıcının malları teslim etme yerini belirleyen madde ile alıcının yükümlülüklerini düzenleyen maddeler birlikte değerlendirilerek teslim alma yeri açıklanmıştır.

Belirtmek gerekir ki, Viyana Satım Antlaşması’nın malların teslim edileceği yeri tespit eden düzenlemesi de ancak tarafların kararlaştırmadığı durumda uygulama alanı bulacak yedek kurallar içerir (md.31).

Düzenleme üç farklı teslim yeri öngörmüştür:

i. Taraflar arasındaki sözleşme alıcının malları taşınmasını da kapsıyorsa, satıcı malları ilk taşıyıcıya teslim etmekle yükümlülükten kurtulur [md.31(a)]. Bu durumda alıcının teslim alma yeri ise malların fiilen tasarrufuna geçtiği yer olan varma yeridir. Zira alıcıyı malları fiilen teslim almakla yükümlü kılan md.60(b) ile alıcıya muayene imkânı tanıyan md.58(3) birlikte değerlendirilerek bu sonuca varılabilir. Varma yeri ise FOB²¹⁰ (Free on Board-Gemide Masrafsız) ve CIF²¹¹ (Cost, Insurance and Freight-Masraf, Sigorta ve Navlun) satışlarda varma limanı, diğer hallerde ise alıcının işyeridir²¹².

²⁰³ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 312.

²⁰⁴ Kanişlı, s. 36.

²⁰⁵ Kaya, s. 37.

²⁰⁶ Zeytin, s. 228.

²⁰⁷ Kaya, s. 37.

²⁰⁸ Schwenger/Çağlayan Aksoy, s. 1016.

²⁰⁹ 18.01.1994 T. (aktaran: Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 312).

²¹⁰ FOB terimine göre satıcı malı, alıcı tarafından belirlenen limanda ve gemiye yüklenince teslim etmiş sayılır (bkz. Zeytin, s. 425).

²¹¹ CIF terimine göre satıcı malı, mal gemiye yüklenince veya bu şekilde gemiye yüklenmiş malı alıcıya sağlayınca teslim etmiş sayılır (bkz. Zeytin, s. 426).

²¹² Zeytin, s. 178.

Yargıtay uluslararası bir satım sözleşmesi nedeniyle çıkan uyuşmazlıkta Viyana Satım Antlaşması ile TBK hükümlerini birlikte değerlendirerek, alıcının teslim alma yerinin varma yeri olduğuna, bu nedenle mülkiyetin alıcıya ancak varma yerinde geçeceğine dair karar vermiştir²¹³. Yargıtay'ın bu kararı isabetlidir; zira aksi düşünüldüğünde, yani taşıma içeren sözleşmelerde alıcının malları teslim alma yükümlülüğünün, satıcının yükümlülükten kurtulduğu ilk taşıyıcıya teslim yerinden başlatılması hâlinde, alıcının uygulamada zaten istisna olan malları muayene imkânı önemini tamamen kaybedecek ve sembolik hale gelecektir. Bu durum da alıcı ile satıcının menfaatleri arasında denge kurmayı amaçlayan²¹⁴ Viyana Satım Antlaşması'nın özüne uygun değildir.

ii. Eğer taraflar arasındaki sözleşme taşımayı kapsamıyorsa parça borçlarına veya belirli bir stoktan karşılanacak çeşit borçlarına veya imal edilecek veya üretilecek mallara ilişkin olması ve tarafların sözleşmenin kurulduğu sırada malların belirli bir yerde bulunduğunu veya orada imal edileceğini yahut üretileceğini bilmeleri durumunda alıcı malları bu yerden teslim almalıdır [md.31(b)]. Bir görüşe²¹⁵ göre her ne kadar öğreti açık olarak ifade etmese de alıcının malları üretildikleri veya temin edildikleri dünyanın herhangi bir köşesinden gelip teslim almaya zorlanması, Viyana Satım Antlaşması'nın uluslararası satışları kolaylaştırmak ve sadeleştirmek amacıyla örtüşmediğinden, mümkün değildir. Dolayısıyla düzenlemenin yer verdiği bu olasılıklarda teslim alma yeri, satıcının işyeri olmasa da etki alanında bulunan yerdir.

iii. Yukarıda açıklanan durumların dışında, sözleşmenin kurulduğu sırada satıcının işyerinin bulunduğu yer, teslim alma yeri olur [md.31(c)].

Satıcı, malları yanlış bir yerde teslim etmişse; alıcının sözü edilen malları teslim alma yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır²¹⁶. Ancak satıcı, makul bir sürede durumu alıcıya bildirmiş olabilir ve alıcı açık veya zımni olarak duruma rıza göstermiş olabilir. Bu durumda, Viyana Satım Antlaşması'na hâkim olan sözleşmenin ayakta tutulması ilkesine uygun yorum yapılmalı ve sözü edilen olasılık göz önünde bulundurularak, satıcının malları sözleşmede kararlaştırılandan farklı bir yerde teslim etmiş olduğu her durumda alıcının malları teslim alma yükümlülüğünün ortadan kalktığı düşünülmemelidir.

Teslim Alma Zamanı

Viyana Satım Antlaşması'nda alıcının teslim alma zamanı da açıkça düzenlenmemiştir. Bu nedenle satıcının yükümlülüklerine ilişkin bölümde satıcının malları teslim etme zamanını belirleyen madde ile alıcının yükümlülüklerini düzenleyen maddeler birlikte değerlendirilerek teslim alma zamanı açıklanmalıdır. Burada da satıcının teslim etme zamanını düzenleyen madde, her zaman olduğu gibi tarafların aralarında açık veya örtülü olarak kararlaştırmadıkları durumda belirleyici olmaktadır (md.33). Satıcının teslim etme zamanını belirleyen düzenleme de üç duruma yer verilmiştir, bunlar:

²¹³ “Dava, Kırgızistan'daki satıcının davaya konu fasulye emtiasını önce davacıya, daha sonra nakliyat sırasında davalıya satması nedeniyle, birinci alıcının ikinci alıcıya karşı açtığı istihkak davasına ilişkindir. TMK'nin 763. maddesi uyarınca taşınır mülkiyetinin nakli için kural olarak zilyetliğin devri gerekir. TBK 207 maddesi uyarınca, satıcı satılanın mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcu üstlenmektedir. Gerek 6098 Sayılı TBK'nun 208 ve Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (Viyana Sözleşmesi)'nin 67. ve 4. maddeleri gerekse satış kuralları uyarınca, yükün taşıma aracına yüklenmesiyle birlikte hasar ve yararın alıcıya geçmesi mülkiyetin de taşıyıcıya teslimle alıcıya geçmesi anlamına gelmez. Keza Sözleşmesinin 12. maddesi uyarınca da, gönderen, malı taşıyıcıya teslim ettikten sonra, teslimi yapılacağı yeri değiştirme veya sevk mektubunda gösterilen alıcıdan başkasına teslim etmesini istemek suretiyle yükü tasarruf etme hakkına sahiptir. Somut olayda dava dışı satıcı, malın taşındığı sırada, ilk alıcıya yapılacak teslimden vazgeçerek, taşıyıcıya verdiği talimatla alıcıyı değiştirdiği ve malın davalıya verilmesini istediği, taşımacının elindeki taşıma senedine göre taşıma konusu emtianın davalıya verilmesi gerektiğinden ve bu amaçla emtia antrepoaya bırakıldığından bu durumda malın mülkiyetinin davacıya değil, gümrük antreposuna bırakılan mallara vasıtalı olarak ikinci satıcı davalıya geçtiği, davacının malın kendisine satımıyla ilgili olarak hukuki sorun yaşamaması hâlinde muhatabinin davalı değil, dava dışı satıcı veya şartları varsa sigorta şirketi olması gerektiği halde, mahkemece hatalı gerekçeyle davanın kabulüne karar verilmesi hükmü davalı yararına bozulması gerekmiştir.” Yarg. 11. HD., E. 2016/6805, K. 2018/1538, 28.02.2018. <https://www.kazanci.com.tr> E.T. 01.12.2022.

²¹⁴ Viyana Satım Antlaşması'nın tarafların menfaatleri arasında denge kurmayı amaçladığı şeklindeki görüşe dair bkz. Kanişlı, s. 30.

²¹⁵ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 312.

²¹⁶ Kanişlı, s. 34.

i. Taraflar aralarında belirli veya belirlenebilir bir tarihi kararlaştırmış olabilirler. Burada dikkat edilmesi gereken ise bu durumda tarihin açıkça belirli olmasa dâhi en azından belirlenebilir olması gerekir [md.33(a)].

ii. Taraflar, belirli bir tarih değil de belirli bir dönem kararlaştırmış olabilirler. Uluslararası satım sözleşmeleri genellikle taşımayı da içerdiğinden, en yaygın olan uygulama, taraflar arasında teslim için belirli bir tarihin değil, belirli bir dönemin (zaman aralığının) belirlenmesidir²¹⁷. Düzenlemeye göre sözleşme ile belirlenmiş veya sözleşmeye dayanarak belirlenebilir bir zaman dilimi varsa, koşullardan tarihi belirleme yetkisinin alıcıda olduğu anlaşılmadıkça, bu zaman dilimi içinde herhangi bir anda satıcı malları teslim etmelidir [md.33(b)]. Burada alıcının teslim zamanını belirleme yetkisi bulunmadığı durumlarda satıcının teslim zamanını belirleyebileceği açıkça düzenlenmiştir. Yani bu durumda satıcı, aralarında belirlenen zaman aralığında olmak üzere, herhangi bir zamanda malları teslim edebilir. Önceden de belirttiğimiz gibi bu düzenlemede de taraf menfaatleri arasında bir denge kurmanın amaçlandığı görülmektedir. Ancak alıcının teslim tarihini belirleme yetkisi olduğu durumlarda satıcı, aralarında belirledikleri zaman aralığı içerisinde olmak üzere, alıcının seçtiği tarihte malları teslim etmekle yükümlüdür²¹⁸.

iii. Satıcı diğer tüm hallerde, sözleşmenin kurulmasından itibaren makul bir süre içerisinde malları teslim etmelidir [md.33(c)]. Burada makul süre, somut olayın ve uluslararası ticaretin gereklerine göre dürüstlük ilkesi de gözetilerek, uygun bir zaman olarak anlaşılmalıdır²¹⁹.

Viyana Satım Antlaşması'nda, satıcının teslim etme zamanına uyarak yükümlülüğünü yerine getirmesi hâlinde, alıcının teslim alma yükümlülüğünün ne zaman gündeme geleceği ise açıkça düzenlenmemiştir. Burada ödeme zamanını düzenleyen md.58'den yola çıkarak, satıcı malları alıcının tasarrufuna hazır bulundurduğu anda, hemen teslim alması gerektiği sonucuna varılabilir. Ancak malları hemen teslim alması konusunda alıcıya, somut olayın ve ticari teamüllerin gerekliliklerine göre, dürüstlük ilkesi de gözetilerek, makul bir zaman tanınması gerekir²²⁰.

b. Türk Borçlar Kanunu'na Göre Devralma Yükümlülüğü

TBK'ya göre alıcı, aksine yerel adet veya anlaşma yoksa satılanı hemen devralmalıdır [md.232(2)]. Devralma²²¹ ise alıcının satılanı²²² fiilen devir, yani teslim alması, satıcının hâkimiyet alanından çıkartarak kendi hâkimiyet alanına almasıdır²²³. Yükümlülüğün detayları ise aşağıda incelenmiştir.

Yükümlülüğün Kapsamı

Alıcının TBK md.232(1)'e göre satılan malı devralma yükümlülüğünün doğabilmesi için öncelikle malın sözleşmede belirtilen nitelik ve miktarda, ifa zamanı ve yerinde, sözleşmede kararlaştırılan şekilde devredilmesi veya en azından devrinin önerilmiş olması gerekir²²⁴. Satıcı, alıcıya sözleşmede belirlenen parça veya çeşitteki şey yerine başka bir şey devredemez veya devrini öneremez²²⁵; zira bu durumda "aluid ifa" veya eksik ifa söz konusu olacağından, alıcının yanlış veya eksik ifayı kabul etmesi ise söz konusu olmaz ve bu nedenle alıcı malı devralmaktan kaçınarak satıcıyı temerrüde düşürebilir²²⁶. Bir görüşe göre aluid ifa

²¹⁷ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 259.

²¹⁸ Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 263.

²¹⁹ İsviçre Mahkemesi konuya ilişkin bir kararında; "İtalyan satıcı ile İsviçreli alıcı sözlü olarak ikinci el bir buldozerin, bazı parçalarının değiştirildikten sonra satışı konusunda anlaşmışlardır. Alıcının bir ön ödeme yapması, bedelin geri kalanını ise mal teslim edildikten sonra iki taksitle gerçekleştirmesi öngörülmüştür. Satıcı ilgili yedek parça değişikliklerini gerçekleştirdikten ve ön ödemeyi aldıktan sonra malı teslim etmiştir. Ancak alıcı, bedelin geri kalanını ödemiş ve satıcıya karşı geç teslim ve mallardaki ayıp nedeniyle davayı açmıştır. Taraflar sözlü olarak yaptıkları sözleşmede teslim tarihini belirlememişlerdir. Satıcı, ön ödemeyi aldıktan sonra iki hafta içerisinde malı teslim etmiştir. Bu süre geç değildir, bu nedenlerle geç teslimden söz edilemeyeceğine" hükmetmiştir. 28.10.1997 T. (aktaran: Erdem, Milletlerarası Ticaret, s. 265).

²²⁰ Kanişlı, s. 35.

²²¹ TBK'da "teslim alma" terimi yerine "devralma" terimi kullanılmıştır.

²²² TBK'da satış sözleşmelerinin konusu olarak "mal" terimi yerine "satılan" terimi kullanılmıştır.

²²³ Eren, Özel Hükümler, s. 169.

²²⁴ Eren, Özel Hükümler, s. 170.

²²⁵ N. Yavuz, s. 119.

²²⁶ N. Yavuz, s. 121.

durumunda satıcı, alıcıya, sözleşmede öngörülenden farklı bir şeyi teslim etmektedir; örneğin sözleşme çanta satımı üzerine kurulmuş olmasına rağmen, ayakkabı teslim edilmesi gibi. Sözleşmenin deri çanta satımı üzerine kurulmuş olmasına rağmen, sentetik çanta teslim edilmesi veya 10 adet deri çanta satımı üzerine kurulmuş olmasına rağmen 2 adet deri çanta teslim edilmesi durumunda ise aluid ifa mı, ayıplı ifa mı olduğu konusu hâlen tartışmalıdır. Bu gibi durumlarda aradaki farkı tespit etmek zor olduğundan, aluid ifaya da kıyas yoluyla ayıplı ifanın sonuçlarını uygulamak yerinde bir yaklaşımdır²²⁷. Ayrıca satıcı, malı sözleşmede kararlaştırılan zamanda ve yerde devretmelidir; vaktinden önce veya farklı bir yerde yapılan devir önerisini alıcı kabul etmek zorunda değildir²²⁸.

Alıcının malı herhangi bir çekince ileri sürmeksizin devralması, satıcının sözleşmeye uygun bir mal devrettiği anlamına gelir, ancak bunun aksini iddia etmek mümkündür. Yani alıcı, satılanı devraldıktan sonra sözleşmeye uygun bir ifanın olmadığını iddia ederse; bunu ispat etmek zorunda kalır²²⁹. Alıcının satılanı devralma borcunu yerine getirmemesi hâlinde, satıcı, alıcının temerrüdüne ilişkin hükümlere başvurabilir; masrafı alıcıya ait olmak üzere satılan şeyi kaldırtabilir veya borçlunun temerrüdüne ait hükümlere başvurabilir²³⁰. Bu durumda alıcı, satılanın zilyetliğini devralmış gibi satılanın hasar ve yararı da alıcıya geçer²³¹. Dolayısıyla temerrüde düşen alıcı hem edim hasarını hem de bedel hasarını taşır. Yani alıcı, hem satılanın satıcıda iken onun sorumlu olmadığı bir nedenden ötürü yok olması; ya da kötüleşmesi nedeniyle artık edimden yoksun kalma riskini hem de edimi elde edemediği halde bedelini ödeme riskini taşır²³².

Taraflar arasında bir anlaşma yoksa ya da bu konuda bir teamül bulunmuyorsa; TBK md.211 gereğince ölçmek veya tartmak gibi teslim masrafları satıcıya, senet yapmak ve satılanı devralmakla ilgili masraflar ise alıcıya aittir²³³. Aynı şekilde taşımali sözleşmelerde, taraflar masrafsız teslimi öngörmedikçe, taşıma masrafları da alıcıya aittir²³⁴. Ancak satıcı, liman ve gümrük masrafı olmaksızın teslim konusunda anlaşılıyorsa; ihracat, transit ve ithalat vergilerini üstlenmiş sayılır; örneğin, FOB ve CIF satışlarda masraflar satıcıya aittir²³⁵. Alıcının malı teslim aldığı anda tahsil edilen tüketim vergisini satıcının üstlendiği ise kabul edilmez²³⁶, ancak tarafların aksini kararlaştırmaları mümkündür.

TBK'da malları teslim alma yükümlülüğü, Viyana Satım Antlaşması'ndan bir yönüyle farklıdır; zira TBK'ya göre malları devralma, alıcı için hem bir hak hem de bir borçtur²³⁷. Bu kapsamda, Türk hukukunda malları devralmanın, alıcıya ait bir yükümlülük mü yoksa alıcı için bir külfet mi olduğu tartışmalıdır ve doktrindeki hâkim görüşe göre bu bir külfettir²³⁸. Ancak satıcının, malın alıcı tarafından bir an önce devralınmasında haklı bir menfaatinin bulunduğu hallerde devralma, bir yükümlülük sayılır ve borçlu temerrüdü uygulanır²³⁹. Örneğin, yıktırılan bir binanın enkazının veya tahliye edilen bir depodaki malların ya da çok miktardaki demir çelik, kömür, kum, çimento gibi eşyanın satılması hâlinde durum böyledir²⁴⁰. Bir görüşe göre alıcının kendisine sunulan malı almaması, Kanun'un açık hükmü [md.232(1)] karşısında kural olarak, "yüküme aykırılık" sayılır. Ancak teslim alma eyleminin satıcının menfaatlerini etkilemediği durumlarda, ki olayların önemli bir kısmında böyle olacaktır, bunu bir külfet olarak kabul etmek ve alacaklı

²²⁷ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 205-207.

²²⁸ Eren, Özel Hükümler, s. 171.

²²⁹ C. Yavuz, s. 114.

²³⁰ N. Yavuz, s. 368.

²³¹ Çetiner, Bilgehan, "Yeni Türk Borçlar Kanunu'nda Yarar ve Hasarın İntikali ile Satıcının Ayağından Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi", Yeni Türk Borçlar Kanunu ve CISG'e Göre Satış Sözleşmeleri-Şükran Şıpka ve Ahmet Cemil Yıldırım (Ed.), İstanbul 2012, s. 23.

²³² Çetiner, s. 23

²³³ Erzurumluoğlu, Erzan, Sözleşmeler Hukuku (Özel Borç İlişkileri), Ankara, 2018, s. 72.

²³⁴ Erzurumluoğlu, s. 72.

²³⁵ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 172.

²³⁶ Erzurumluoğlu, s. 72.

²³⁷ N. Yavuz, s. 367; C. Yavuz, s. 116.

²³⁸ Eren, Özel Hükümler, s. 169; Aral/Ayrancı, s. 180; Serozan, Borçlar Hukuku, s. 245.

²³⁹ Eren, Özel Hükümler, s. 170; Aral/Ayrancı, s. 181; Cevdet Yavuz, s. 116.

²⁴⁰ Eren, Özel Hükümler, s. 170.

temerrüdü hükümlerine tabi kılmak daha isabetlidir²⁴¹. Viyana Satım Antlaşması'nda ise malları teslim almanın alıcı için bir yükümlülük olduğu açıktır. Zira satıcı, alıcıdan malları teslim almasını talep ve dava edebilmektedir (md.62).

Devralma Yeri

Alıcının satılanı teslim alma yükümlülüğü her şeyden önce satıcının satılanın teslim etme yükümlülüğüne bağlıdır. Bu nedenle TBK'ya göre (Viyana Satım Antlaşması'nda olduğu gibi) satıcının satılanı nerede teslim etmesi gerektiğine bakmak gerekir. Buna göre aksi kararlaştırılmadıkça satıcı, parça borçları için satılan nerede bulunuyorsa, orada teslim etmelidir²⁴², dolayısıyla parça borçlarında alıcının satılanı devralma yeri parçanın bulunduğu yerdir. Çeşit borçlarında ise satıcının satılanı teslim yeri satıcının kendi işyeridir, dolayısıyla mal ferden belirlenmiş mallardan değilse, alıcının satılanı teslim alma yeri satıcının işyeridir²⁴³.

Devralma yeri konusunda Viyana Satım Antlaşması'nda ise nispeten farklı bir sistem benimsenmiştir. Antlaşma'ya göre taşıma içeren satımlarda, alıcının teslim alma yeri varma yeriye; taşıma içermeyen satımlarda ikili bir ayırıma gidilmiştir. Bu ayırıma göre sözleşme konusu mal, üretilen veya imal edilen bir mal ise üretildiği yerde (TBK'da parça borçlarının teslim yeri kuralında olduğu gibi); üretilen veya imal edilen mallardan değilse yani maddenin diğer haller diye ifade ettiği hallerde ise satıcının işyeri teslim alma yeridir (TBK'da çeşit borçlarının teslim yeri kuralında olduğu gibi).

Devralma Zamanı

Türk Borçlar Kanunu'na göre alıcı, sözleşmede kararlaştırılmış olduğu biçimde kendisine sunulan malı, aksine bir anlaşma veya yerel adet yoksa, hemen teslim almakla yükümlüdür [md.232(1)]. TBK'nın aynı anda ifa ilkesini benimsemiş olması nedeniyle, satıcının teslim zamanı, alıcının bedeli ödeme zamanıyla aynıdır [md.207(2)]. Yani alıcının malı teslim alma zamanı, malın bedelini ödeme zamanına göre belirlenir. Bu nedenle ödeme zamanına ilişkin açıklamalar burada da geçerlidir. Belirtmek gerekir ki önceden açıklandığı üzere ön ödemeli satışlarda taraflar, satış bedelinin önceden ödenmesini kararlaştırdıklarından, bu durumda devralma zamanı ödeme zamanıyla aynı zaman olmayıp, devralma zamanı, tarafların kararlaştırdıkları bir zamana uzamaktadır.

V. Sonuç

Türk hâkimi, önüne gelen uluslararası bir satım sözleşmesinde, örneğin, alıcının yükümlülüklerini ihlâl etmesi (örneğin satım bedelini ödememiş olması) nedeniyle ortaya çıkan bir uyuşmazlığı çözerken, öncelikle bu sözleşmenin Viyana Satım Antlaşması'nın uygulama alanına dâhil olup olmadığını tespit etmelidir. Türk hâkimi, uyuşmazlık konusu sözleşmenin, Viyana Satım Antlaşması'nın uygulama alanına girdiğini tespit ettiğinde, uyuşmazlığa bu Antlaşma hükümlerini uygulamak zorundadır. Zira 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) md.1(2)'ye göre Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar kanuna göre öncelikle uygulanmalıdır. Uyuşmazlık konusu bir satım sözleşmesinin, Viyana Satım Antlaşması'nın uygulama alanına dâhil olmadığını tespit etmesi hâlinde ise hâkim, artık MÖHUK md.24(4) gereğince kanunlar ihtilâfi kurallarını uygulayarak, uyuşmazlığa uygulanacak ülke hukukunu belirlemelidir. Sözü edilen düzenlemenin yetki vermesi hâlinde ise hâkim, uyuşmazlığın çözümüne ulusal satım hukukumuzu düzenleyen TBK hükümlerini uygulamalıdır. Belirtmek gerekir ki uygulama alanına giren bir satım sözleşmesinde dâhi Viyana Satım Antlaşması'nda düzenlenen, ancak kapsamı belirtilmeyen konular ile Antlaşma'da hiç düzenlenmeyen ya da açıkça uygulama alanı dışında bırakılan konularda²⁴⁴ da hâkim, yine

²⁴¹ Serozan, Borçlar Hukuku, s. 246.

²⁴² Eren, Özel Hükümler, s. 61.

²⁴³ Eren, Özel Hükümler, s. 61.

²⁴⁴ Viyana Satım Antlaşması'nın bilinçli olarak düzenlemediğini belirttiği ve uygulama alanı dışında bıraktığı konular md.4 ve md.5'te yer almaktadır. Buna göre Md.4, "Bu Antlaşma, sadece satım sözleşmesinin kurulmasını ve alıcı ile satıcının böylesi bir sözleşmeden doğan hak ve borçlarını düzenler. Antlaşmada aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece, özellikle; (a) sözleşmenin veya sözleşmenin hükümlerinin veya teamüllerin geçerliliği; (b) sözleşmenin, satılan malların mülkiyeti üzerindeki olası etkileri

MÖHUK md.24(4)'e göre yetkili olması hâlinde ulusal satım hukukumuzda yani TBK hükümlerine başvurulmalıdır. Dolayısıyla uluslararası bir satım sözleşmesine ilişkin uyumsuzlukta hem Viyana Satım Antlaşması hükümleri hem de TBK hükümleri hâkim tarafından incelenmeli ve uygulanmalıdır.

Alıcının gerek asli edim yükümlülüklerine gerekse de diğer yükümlülüklerine ilişkin düzenlemeler bakımından, Viyana Satım Antlaşması ile TBK arasında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Buna göre alıcının asli edim yükümlülükleri, satım sözleşmesinin konusu olan malların bedelini ödemek ve onları teslim almaktır. Bu yükümlülüklerin, kapsamlarına bakıldığında ise TBK'ya göre satılanın bedelin belirlenmesi, ödeme yeri, ödeme zamanı ve ödeme şekline ilişkin yedek kurallar, göz ardı edilebilecek farklılıklar dışında Viyana Satım Antlaşması ile benzerdir. Malların bedelini ödeme noktasına ciddi benzerlikler bulunmakta, ihmal edilecek farklar ise malları devralma yükümlülüğünde karşımıza çıkmaktadır. Zira Antlaşma'ya göre devralmanın bir yükümlülük olduğu konusunda duraksama bulunmamakta iken, TBK'ya göre malları devralmanın bir yükümlülük mü külfet mi olduğunun tartışmalı olduğuna değinmiştik. Malları devralma yükümlülüğünde, alıcının borçlarını düzenleyen TBK md.232'nin lafzı, uygulamada satılanı devralmanın taraflar için önemi ve Viyana Satım Antlaşması hükümleri birlikte düşünüldüğünde, Türk hukukunda da satılanı devralmanın alıcı için bir külfet değil, bir yükümlülük olduğu görüşü daha makuldür.

Alıcının asli edim yükümlülükleri kapsamında Viyana Satım Antlaşması ile TBK hükümlerinin benzer olması, uluslararası ticaretle uğraşan vatandaşlarımız bakımından kuşkusuz olumlu (kolaylaştırıcı) bir sonuç doğurmaktadır.

Kaynakça

- Akipek Öcal, Şebnem: "Türk Hukuku Açısından Viyana Satım Sözleşmesi". Viyana Satım Sözleşmesi Hukuku ve Tüketici Hukuku-Erhan Temel (Ed.), Ankara 2015, s. 93-102.
- Aral, Fahrettin/AYRANCI, Hasan: Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri, 11. Baskı, Ankara 2018.
- Atamer, M. Yeşim: "Satıcının Sözleşmeye Aykırı Davranışı Ekseninde CISG'in İfa Engelleri Sistemine Genel Bakış" Milletlerarası Satım Hukuku-Yeşim M. Atamer (Ed.), İstanbul 2012, s. 221-266. (Kısaltma: İfa Engelleri).
- Atamer, M. Yeşim: Uluslararası Satım Sözleşmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Satıcının Yükümlülükleri ve Sözleşmeye Aykırılığın Sonuçları (CISG), İstanbul 2005. (Kısaltma: Satıcının Yükümlülükleri)
- Aydın, İbrahim: "Mal Satımlarına İlişkin Birleşmiş Milletler (Viyana) Satım Sözleşmesi ve Türk hukuku", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Çetiner, Bilgehan: "Yeni Türk Borçlar Kanunu'nda Yarar ve Hasarın İntikali ile Satıcının Ayıptan Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi", Yeni Türk Borçlar Kanunu ve CISG'e Göre Satış Sözleşmeleri- Şükran Şıpka ve Ahmet Cemil Yıldırım (Ed.), İstanbul 2012, s. 23-37.
- Dayıoğlu, Yavuz: CISG Uygulamasında Sözleşmenin İhlali Halinde Alıcının Hakları ve Özellikle Alıcının Tazminat Talep Etme Hakkı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.
- Demircioğlu, Huriye Reyhan: Culpa In Contrahendo Sorumluluğu, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- Durak, Yasemin: Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Uyarınca Alıcının Yükümlülükleri, İstanbul 2020.
- Ener, M. Alper: Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması'na (CISG'e) Göre Sözleşmenin Kurulması, Ankara 2018.
- Erbek Odabaşı, Özge: "Borç İlişkilerinden Doğan Yan Yükümlerin Edim Yükümleriyle Karşılaştırılması", İzmir BD., (3), 2020, s. 61-155.
- Erdem, Ercüment: Milletlerarası Ticaret Hukuku, İstanbul 2017. (Kısaltma: Milletlerarası Ticaret)

düzenlenmemiştir." hükmünü, md.5 ise "Bu Antlaşma satıcının, malların bir kimsenin ölümüne veya yaralanmasına sebep olmasından kaynaklanan sorumluluğuna uygulanmaz." hükmünü içermektedir.

- Erdem, Ercüment: Satıcının Malları ve Belgeleri Teslim Borcu, Milletlerarası Satım Hukuku-Yeşim M. Atamer (Ed.), İstanbul 2008, s. 105-162. (Kısaltma: Teslim Borcu)
- Erdem, Ercüment: “Viyana Satım Antlaşması’na Göre Alıcı ve Satıcının Borçlarının İhlâlinin Sonuçları ve Türk hukuku ile Karşılaştırılması”, GUHFD., (1), 2013, s. 259-287. (Kısaltma: Türk hukuku ile Karşılaştırılması)
- Eren, Fikret: Borçlar Hukuku-Genel Hükümler, 25. Baskı, Ankara 2020. (Kısaltma: Genel Hükümler)
- Eren, Fikret: Borçlar Hukuku-Özel Hükümler, Ankara 2017. (Kısaltma: Özel Hükümler)
- Erzurumluoğlu, Erzan: Sözleşmeler Hukuku (Özel Borç İlişkileri), Ankara 2018.
- Honnold, O. John: Uniform Law for the International Sales under the 1980 United Nations Convention, The Hague 2009.
- İşintan, Pelin: “Uluslararası Satım Sözleşmelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Borçlar Kanunu Düzenlemelerinde Aynen İfa Kavramı”, GUHFD., (1), 2013, s. 161-182.
- Kanışlı, Erhan: CISG Uyarınca Alıcının Yükümlülükleri ve Sözleşmeye Aykırılık Hâlinde Satıcının Hakları, İstanbul 2013.
- Karahasan, M. Reşit: Türk Borçlar Hukuku-Özel Borç İlişkileri, İstanbul 2002.
- Kaya, Cansu: Uluslararası Menkul Mal Satımına Dair Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) Gereğince Alıcının Satım Bedelini Ödeme Borcu, İstanbul 2012.
- Kılıçoğlu, Ahmet: Borçlar Hukuku-Genel Hükümler, 24. Bası, Ankara 2020.
- Köroğlu, Emre: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Taşınır Satış Sözleşmesinin Sona Ermesi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2015.
- Nomer, Haluk: Borçlar Hukuku-Genel Hükümler El Kitabı, İstanbul 2019.
- Oğuzman, M. Kemal/ÖZ, M. Turgut: Borçlar Hukuku-Genel Hükümler/Cilt-1, 18. Bası, İstanbul 2020.
- Öner, Özlem: “Viyana Satım Sözleşmesi’nin Uygulanma Alanı, Yorumlanması ve Bağlayıcılığı”, TAAD., (31), 2017, s. 801-835.
- Öz, Turgut: Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (CISG) ile Türk Borçlar Kanunu’nun İlgili Hükümlerinin Kısa Karşılaştırılması, İstanbul 2016.
- Serozan, Rona: “CISG ve TBK’na Göre Alıcının Dönme Hakkının Sınırları”, İÜHF., 70(2), 2012, s. 207-220. (Kısaltma: Sınırları)
- Serozan, Rona: Borçlar Hukuku (Özel Bölüm), 4. Bası, İstanbul 2019. (Kısaltma: Borçlar Hukuku)
- Schwenzer, Ingeborg/ÇAĞLAYAN AKSOY, Pınar: Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (Viyana Satım Sözleşmesi) Şerhi, İstanbul 2015.
- Şanlı, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN FİGANMEŞE, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2016.
- Temel, Erhan: “Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşmasına Göre Ayıp”. Viyana Satım Sözleşmesi Hukuku ve Tüketici Hukuku-Erhan Temel (Ed.), Ankara 2015, s. 51-92.
- Tiryakioğlu, Bilgin: “11 Nisan 1980 tarihli Milletlerarası Mal Satımlarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Milletlerarası Özel Hukuk Kuralları ile İlişkisi”, AÜHFD., 41(1), 1990, s. 191-205.
- Toker, A. Gümrah: 11 Nisan 1980 tarihli Uluslararası Taşınır Mal Satımına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin (Viyana Sözleşmesi) Uygulama Alanı, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2004.
- Yavuz, Cevdet: Borçlar Hukuku Dersleri, İstanbul 2016.
- Yavuz, Nihat: Satış Sözleşmeleri, Ankara 2016.
- Yücer Aktürk, Z. İpek: Satım ve Eser Sözleşmelerinde Gözden Geçirme ve Bildirim Külfetleri, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- Zeytin, Zafer: Milletlerarası Mal Satım Sözleşmeleri (CISG) Hukuku, Ankara 2019.

İnternet Kaynakları

Kaynak Tez;

<https://drive.google.com/file/d/1PDhxMD4bnseNgpTg5qvDlXaZnM8x3I5J/view?usp=sharing> E.T. 01.12.2022.

Viyana Satım Antlaşması'na Taraf Devletlerin Listesi;

https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods/cisg/status

E.T. 01.12.2022.

Viyana Satım Antlaşması'na Taraf Devlet Sayısı;

<https://cisg-online.org/home> E.T. 01.12.2022.

Viyana Satım Antlaşması'nın İngilizce metni ile Türkçe çevirisinin karşılaştırmalı hali;

<https://cisg.bilgi.edu.tr/en/sayfa/cisg-text/> E.T. 01.12.2022.

Resmi Gazete;

<http://www.resmigazete.gov.tr/> E.T. 01.12.2022.

Yargıtay Kararları;

<https://www.kazanci.com.tr> E.T. 01.12.2022.